

MAĞDUR HAKLARI DAİRE BAŞKANLIĞI

 Milli Müdafa Cad. No: 22 Bakanlıklar Kızılay / Ankara / Türkiye

 (+90) 312 414 81 59

 magdur@adalet.gov.tr

 (+90) 312 418 73 60

 www.magdur.adalet.gov.tr

 facebook.com/magdurhaklari

 twitter.com/magdurhaklari

ADLİ SÜREÇTE MAĞDUR KADINLAR

Araştırma Raporu

Mağdur Hakları Daire Başkanlığı

Yayın No: 6

Ocak 2017

Kapak - Sayfa Dizayn: Analitik Reklam Medya Ajansı

Baskı:

Ankara Açık Ceza İnfaz Kurumu Matbaası

İstanbul Yolu Üzeri 13. Km. Hava Müzesi Şaşmaz Yenimahalle-Ankara

ISBN: 978-975-7978-68-8

**ADLI SÜREÇTE
MAĞDUR KADINLAR**
(Araştırma Raporu)

**Rapor
Ocak 2017
Ankara**

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1: GİRİŞ.....	7
1.1 Kadına Yönelik Şiddet	9
1.2 Araştırmanın Amacı.....	10
1.3 Araştırmanın Önemi.....	11
BÖLÜM 2: YÖNTEM	13
2.1 Araştırmanın Yöntemi.....	14
2.2 Örneklem Özellikleri.....	14
2.3 Veri Toplama Araçları ve Analiz Yöntemi.....	15
2.4 Etik Çerçeve.....	15
BÖLÜM 3: BULGULAR.....	17
3.1 Mağdur Kadınlarla Yapılan Bireysel Görüşmelerden Elde Edilen Bulgular	19
3.1.1 Bireysel Görüşme Süreci	19
3.1.2 Mağdur Kadınların Demografik Özellikleri.....	20
3.1.3 Kurumlara Başvurma Yolları ve Başvurulan Kurumlar.....	21
3.1.4 Kadınların Mağduriyetini Artıran Faktörler	21
3.1.4.1. Kadınların Polise Yaptıkları Başvurularda Yaşadıkları Deneyimler	21
a. İfade Alan Polis Memurunun Erkek Olması	22
b. Polisin Kadına Yönelik Şiddeti Ciddiye Alınmaması	23
c. Bazı Polis Memurlarının Olumsuz Tutumları	24
ç. Güvenliğin Sağlanmasıyla İlgili Sorunlar	25
d. Polise Başvuru Süreçlerinin Yavaş İlerlemesi	26
e. Polisle Olumlu Deneyimler	26
3.1.4.2. Kadınların Jandarmaya Yaptıkları Başvurularda Yaşadıkları Deneyimler	27
a. İfade Alan Görevlinin Erkek Olması ve Ciddiye Alınmama.....	27
b. Jandarmayla İlgili Olumlu İfadeler.....	28
3.1.4.3. Delil Toplama ve Adli Muayene Raporu Sürecinde Kadınların Yaşadığı Zorluklar.....	29
3.1.4.4. Kadınların Adli Süreçte Yaşadıkları Zorluklar.....	31
a. Adli Süreçle İlgili Bilgisizlik.....	31
b. Mahkeme Ortamıyla İlgili Zorluklar ve Mahkemede Güvenlik Sorunları	32
c. Hâkimlerin ve Savcılarının Tutumları	33
d. Adli Sürecin Yavaşlığı	34
e. Avukatlarla Yaşanan Zorluklar.....	35
3.1.4.5. Maddi Sorunlar.....	36
3.1.4.6. Psikososyal Destek Almada Yaşanan Zorluklar.....	37
3.1.4.7. Kadın Sığınma Evinde Yaşanan Zorluklar.....	38
3.1.5. Kadınların Adli Süreçte İyileşme Olması İçin Beklentileri ve Önerileri.....	41

3.2. Mağdur Kadınlarla Çalışan Meslek Gruplarıyla Yapılan Odak Grup Çalışmalarından Elde Edilen Bulgular.....	42
3.2.1 Hâkimler, Cumhuriyet Savcıları ve Avukatlar.....	42
3.2.1.1 Adli Süreçte Mağdurun Mağduriyetini Artıran Etmenler	43
3.2.1.2. Hâkimlerin, Cumhuriyet Savcılarının ve Avukatların Mağdurun Desteklenmesine Yönelik Öneri ve Beklentileri.....	46
3.2.1.3 Hâkim, Savcı ve Avukat Odak Gruplarında Elde Edilen Diğer Bulgular	47
3.2.1.4 Hâkim, Savcı ve Avukatlar Tarafından Bildirilen Sistemle İlgili Olumlu Boyutlar	48
3.2.2 Kolluk Kuvvetleri (Polis ve Jandarma)	49
3.2.2.1. Kolluk Kuvvetlerinin Mağdurun Desteklenmesine Yönelik Öneri ve Beklentileri	50
3.2.2.2 Kolluk Kuvvetleri Tarafından Bildirilen Sistemle İlgili Olumlu Boyutlar.....	50
3.2.3 Uzmanlar (Sosyal Hizmet Uzmanları, Psikologlar,Pedagoglar).....	51
3.2.3.1 Uzmanların Mağdurun Desteklenmesine Yönelik Öneri ve Beklentileri.....	51
3.2.4 Zabıt Kâtipleri ve Mübaşirler.....	52
3.2.4.1. Zabıt Kâtipleri ve Mübaşirlerle Yapılan Odak Gruplardan Elde Edilen Diğer Bulgular	53
3.3 Doküman İncelemesi	53
BÖLÜM 4: SONUÇ VE ÖNERİLER.....	55
4.1 Kadına Yönelik Şiddetin Ele Alınması, Önlenmesi, İlgili Kurumların İşleyişi ve Gerekli Hukuksal, Toplumsal Düzenlemelere İlişkin Öneriler.....	56
4.2 Şiddet Mağduru Kadınların Adliyede Yaşanan Süreç İçindeki Zorluklarını Önlemeye Yönelik Öneriler	61
BÖLÜM 5: ARAŞTIRMA EKİBİ	67
KAYNAKÇA	68
EKLER	69
ADALET BAKANLIĞI MAĞDUR HAKLARI DAİRE BAŞKANLIĞI İÇİN CARPE DIEM TARAFINDAN YAPILAN BİREYSEL GÖRÜŞME BİLGİLENDİRME VE ONAM FORMU	70
ADALET BAKANLIĞI MAĞDUR HAKLARI DAİRE BAŞKANLIĞI İÇİN CARPE DIEM TARAFINDAN YAPILAN ODAK GRUP ÇALIŞMASI BİLGİLENDİRME VE ONAM FORMU.....	71
ADALET BAKANLIĞI MAĞDUR HAKLARI DAİRE BAŞKANLIĞI İÇİN CARPE DIEM TARAFINDAN YAPILAN BİREYSEL GÖRÜŞME FORMU.....	72
ADALET BAKANLIĞI MAĞDUR HAKLARI DAİRE BAŞKANLIĞI İÇİN CARPE DIEM TARAFINDAN YAPILAN GRUP ÇALIŞMASI SORULARI	73
KATILIMCILARA BİREYSEL GÖRÜŞME VE ODAK GRUP ÇALIŞMASI SONRASI VERİLEN BİLGİLENDİRME BROŞÜRÜ	74

BÖLÜM 1: GİRİŞ

Bu bölümde kadına yönelik şiddetin kısa bir tanımı yapılmaktadır. Ayrıca araştırmanın amacı ve önemi aktarılmaktadır

1.1 Kadına Yönelik Şiddet

Şiddetin pek çok tanımı yapılmıştır. BM Bildirisi (2003), şiddeti “fiziksel, cinsel, psikolojik herhangi bir zarar ve üzüntü sonucunu doğuran veya bu sonucu doğurmaya yönelik, özel yaşamda ve kamu yaşamında gerçekleşebilen her türlü davranış, tehdit, baskı veya özgürlüğün keyfi biçimde engellenmesi” olarak tanımlamaktadır. Dünya Sağlık Örgütü ise şiddeti “sahip olunan güç ve kudretin yaralanma veya kayıpla sonlanan veya sonlanma olasılığı yüksek bir biçimde bir başka insana, kendine, bir gruba veya topluma tehdit yoluyla ya da doğrudan uygulanması” olarak tanımlamaktadır (DSÖ, 1996). Bu tanımın biraz daha farklı bir biçimi “bir bireyin yaralanma ve ölümüne neden olan ya da gelişmesini engelleyen fiziksel, psikolojik ve cinsel olarak uygulanan kasıtlı davranışlar” şeklindedir (DSÖ, 2005).

Kadına yönelik şiddet, kadına yönelik ayrımcılığın en belirgin göstergelerinden birisidir ve tüm dünyada ve Türkiye’de yaygın olarak gözlenmektedir (Tatlılıoğlu ve Küçükköse, 2015). Kadına yönelik şiddet, çoğunlukla gizlendiği ve toplumsal yaşamın “doğal” bir parçası olarak görülme eğiliminde olduğu için hukuki sürece yansıyan vaka sayısının, gerçekte ortaya çıkandan çok daha az olduğu düşünülmektedir (Subaşı ve Akın, 2003). TC Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile Hacettepe Üniversitesi’nin 2014 yılında yayınladığı “Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırmasında”, evli kadınların %44’ünün duygusal şiddet veya istismara uğradığı, %39’unun fiziksel, %15’inin cinsel şiddet gördüğü rapor edilmektedir. Raporda ayrıca ülke genelinde 15 yaş üstü kadınların %14’ünün yakın ilişkide olduğu erkekler dışındaki kişiler tarafından şiddete maruz bırakıldıkları belirtilmektedir. Bu oranlar dikkate alındığında, şiddete maruz kalan kadınların sayısının milyonlarla ifade edildiği anlaşılmaktadır.

Kadına yönelik şiddetin pek çok olumsuz sonucu vardır. Bu araştırma kapsamında, şiddetin kadına yönelmesi durumunda, kadınların hukuki süreçteki zorlukları ele alınmakla birlikte, şiddete uğrayan kadınlar, sadece hukuki süreçte zorluk yaşamamaktadırlar. Şiddete uğrayan kadınların bir kısmı ölmekte, bir kısmı da ciddi şekilde yaralanmakta ve sakat kalmaktadır. Şiddete uğramış ve hayatta kalmayı başarmış kadınların çok büyük bir kısmı, psikolojik ve sosyal boyutlarda çok ciddi zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır. Şiddete uğrayan kadınların fiziksel bütünlükleri bozulmakta, pek çoğu ciddi psikolojik bozukluklar yaşayabilmektedir. Sosyal izolasyon, iş ve statü kaybı, ekonomik kayıplar şiddetin sonuçları arasında sıralanabilir. Ayrıca kadına yönelik şiddet, sadece kadını değil, çocuklarını, kadının akrabalarını ve nihayetinde tüm toplumu olumsuz etkilemektedir. Şiddetin, Anayasada güvence altına alınan yaşam ve eşitlik hakkı başta olmak üzere pek çok insan hakkını ihlal eden ve tüm toplumu ilgilendiren bir sorun olduğu görülmektedir.

Kadının toplumsal statüsüne ve haklarına yönelik hukuki ve toplumsal gelişimler devam etmektedir. Anayasada 2001, 2004 ve 2010 yıllarında yapılan değişikliklerle kadınların yaşadığı sorunların çözümü yönünde önemli adımlar atılarak pozitif ayrımcılık ilkesi benimsenmiş, toplumsal cinsiyet eşitliği kavramı güçlendirilmiştir. Toplumsal cinsiyet eşitliği kavramının daha fazla gündeme gelmesi kadının ekonomik ve sosyal hayatta söz sahibi olması, son yıllarda kadına yönelik şiddetin de mücadele edilmesi gereken toplumsal bir sorun olduğu anlayışının gelişmesine destek olmuştur.

Kadına yönelik şiddetin önlenmesinde atılan önemli bir adım 2012’de İstanbul’da kabul edilen “Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesine İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi’nin ” kabul edilmesi olmuştur. Türkiye, bu Sözleşmeyi imzalayarak onaylayan ilk ülke olmuştur (Moroglu, 2012). Kadına yönelik şiddetin önlenmesi için Türkiye’de 2012 yılında “6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi Yasası” yürürlüğe girmiştir. Kadına yönelik şiddeti önlemede, yasal alanda yapılan bu çalışmaların toplumsal hayata yansımalarının istenen düzeyde olduğunu söylemek zordur. Gerek yargı sürecinde, gerekse kolluk aşamasında yasanın uygulanmasında zorluklar yaşandığı bilinmektedir. Benzer bir şekilde toplumun genelinde henüz toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadına yönelik şiddet konusunda gerekli duyarlılığın sağlandığı söylenemez.

● 1.2 Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı kadına yönelik şiddetin ortaya çıkardığı sonuçların mağdur hakları açısından ele alınması ve suç mağduru kadınların adli süreçte karşılaştıkları güçlüklerin tespit edilmesidir.

Bu çalışmada temel hedefler,

- i. Kadın mağdurların adli süreçte nelerle karşılaştıklarına yönelik bir fotoğraf elde etmek,
- ii. Suç mağduru kadınların hangi boyutlarda desteğe ihtiyaçları olduğunu anlamak,
- iii. Suç mağduru kadınlarla çalışan meslek gruplarının karşılaştıkları güçlükler ve çözüm yollarıyla ilgili görüşlerini ortaya koymak,
- iv. Mağdur haklarıyla ilgili yasama çalışmalarına alt yapı sağlamaktır.

1.3 Araştırmanın Önemi

Ülkemizde kadına yönelik şiddet her boyutuyla (sonuçları, yaygınlığı, mağduru ve failiyle) toplumun ve hukukun kanayan bir yarasıdır.

ASPB ve Hacettepe Üniversitesi'nin 2014 yılında yaptığı araştırmaya göre, şiddete maruz kalan kadınlar arasında, kurumsal başvuruda bulunanların oranı sadece % 11'dir. Bu oranın düşük olmasının toplumsal, ekonomik, psikolojik, eğitsel nedenleri bulunmakla birlikte mağdurların nereye başvuracaklarını bilmemeleri ve kurumlara ilişkin olumsuz algıları da kurumsal başvurunun az olmasının nedenlerindedir.

Bu çalışma, kadın mağduru destekleme, haklarını hukuksal olarak genişletme ve yeni mağduriyetleri önleme boyutlarıyla önem taşımaktadır.

BÖLÜM 2: YÖNTEM

Bu bölümde araştırma yöntemi, örneklem özellikleri, veri toplama araçları, analiz yöntemi ve etik çerçeve aktarılmaktadır.

● 2.3 Veri Toplama Araçları ve Analiz Yöntemi

Veri toplama araçları olarak derinlemesine görüşme, odak grup ve doküman inceleme metotları kullanılmıştır. Toplam 30 mağdur kadınla derinlemesine bireysel görüşmeler, toplam 130 meslek mensubu da 11 odak grup çalışması yapılmıştır. Bir mağdura ait savcılığa iletilen ifade ise doküman inceleme yoluyla değerlendirme altına alınmıştır.

Derinlemesine görüşmeler, odak grup çalışmaları ve doküman inceleme ile toplanan veriler "içerik analizi" yöntemiyle analiz edilmiştir.

● 2.4 Etik Çerçeve

Araştırma sürecinde mesleki etik ilkelere verilen önem gereği, örnekleme zarar vermeme açısından, bireylere çalışmayla ve çalışmanın amacıyla ilgili ayrıntılı bilgi verilmiştir. Derinlemesine bireysel görüşme ve odak gruplar için onam formları hazırlanmış, katılımcıların yazılı onamları alınmıştır.

Görüşmelerin sonunda hem mağdur kadınlara hem de meslek elemanlarına araştırmacılar tarafından hazırlanan psikolojik travma ve etkilerine ilişkin bilgilendirici doküman verilmiştir.

Araştırma ekibi Türk Psikologlar Derneği ve Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği'nin mesleki etik ilkeleri çerçevesinde çalışmalarını yürütmüştür.

BÖLÜM 3: BULGULAR

Bu bölümde, değişik özellikteki katılımcılardan elde edilen bulgular aktarılmaktadır. Öncelikle mağdur kadınlarla bireysel görüşmelerde elde edilen bulgular, daha sonra da meslek elemanlarıyla odak grup çalışmalarında elde edilen bulgular sunulmaktadır.

3.1 Mağdur Kadınlarla Yapılan Bireysel Görüşmelerden Elde Edilen Bulgular

Mağdur kadınlarla yapılan bireysel görüşmelerin temel amacı şiddete maruz kalan kadınların yaşadıkları mağduriyetin sonucunda içinde buldukları adli süreci değerlendirmektir. Bunun yanında başvurdukları kurumlarda deneyimledikleri süreçleri analiz etmek, kurumlarda yaşadıkları sorunların belirlenmesi açısından çalışmanın amacına hizmet etmektedir.

3.1.1 Bireysel Görüşme Süreci

Belirtilen amaçlar doğrultusunda şiddete maruz kalmış 30 kadınla Aralık 2015 ve Ocak 2016 tarihleri arasında derinlemesine görüşmeler yapılmıştır.

Tüm görüşmeler mahremiyeti sağlayacak fiziksel koşullarda gerçekleştirilmiş ve yarı yapılandırılmış bir çerçevede yürütülmüştür. Görüşmelerde adli sürece yansıyan olayın özellikleri, kadınların başvuru sürecindeki deneyimleri, başvuru ortamı, kurumlardaki kişilerin davranışları başvuru yapılan her kurum için ayrı ayrı incelenmiş, adli süreçte yaşadıkları zorluklar değerlendirilmiştir. (Ekler bölümünde yarı yapılandırılmış görüşme formu verilmiştir). Derinlemesine görüşmeler iki kadın bir erkek olmak üzere psikolojik travma konusunda deneyime sahip klinik psikologlar ve uzman psikolojik danışman tarafından yapılmıştır. Her görüşme öncesinde görüşmeci kendini tanıtmış ve etik kurallar gözetilerek görüşmenin amacı, kapsamı, kimler tarafından desteklendiği, içeriği, süresi ve gizliliğe ilişkin bilgi verilerek görüşülen kişilerin onayı alındıktan sonra gerçekleştirilmiştir (Onam Formu Ekler bölümünde verilmiştir). Bu onam sırasında görüşmelerin kayıt altına alınacağı, bu kayıtların sadece görüşmeyi yapan tarafından dinleneceği ve sonrasında imha edileceği bilgisi verilmiş, ses kaydını kabul etmeyen kişilerden ses kaydı alınmamış, görüşmeciler not tutmuştur. Görüşme süreleri 30 dakika ile 60 dakika arasında değişmektedir. Ses kaydının bilgisayar ve rapor ortamına aktarılması görüşmeyi kabul eden kadınlara belirtildiği şekilde görüşmeyi yapan uzmanlarca gerçekleştirilmiş, araştırma sonuçları kimlik bilgileri olmaksızın rapor haline getirilmiştir. Görüşülen kişilerin ifadelerinden yapılan alıntılar görüşme çözümlenmelerinden bire bir aktarılmıştır.

3.1.2 Mağdur Kadınların Demografik Özellikleri

Bireysel görüşme yapılan kadınların yaşları 19 ila 50 arasında değişmektedir. Eğitim düzeyleri hiç okula gitmeyenlerle üniversite mezunu aralığında değişkenlik göstermektedir. Kadınlar arasında 4 üniversite mezunu bulunmakla birlikte çoğunluk ilkokul mezunudur. Görüşme yapılan kadınlar arasında 1 avukat, 1 emekli, 4 vasıfsız işçi, 24 ev hanımı bulunmaktadır. Aralarında iş arayanlar da vardır. Görüşmeye katılan kadınlardan 2'si hafif ve orta düzeyde zihinsel engele sahiptir, aralarında bir kadın Türkiye'ye yurt dışından zorunluluk nedeniyle göç etmiştir.

Görüşmeye katılan şiddete maruz kalmış kadınların 27'si şiddeti aile içinden (eşi, eşin ailesi, kendi ailesi, erkek çocuk), 2'si erkek arkadaşlarından ve 1'i ise tanımadığı kişilerden gördüğünü ifade etmiştir. Bu bulgu daha önce yapılan çalışmalarla uyum göstermektedir.

Kadınların uğradıkları şiddet türleri fiziksel, psikolojik, ekonomik, cinsel olmakla birlikte neredeyse her kadın sözel şiddete uğramıştır. Bazı kadınlara yönelik halen devam eden tehdit söz konusudur. İki kadın ise uzun yıllar süren tecrit yaşamışlardır.

3.1.3 Kurumlara Başvurma Yolları ve Başvurulan Kurumlar

Şiddete maruz kalmış kadınların kurumsal başvuru kaynaklarının ağırlıklı olarak yaşadıkları yerlere göre jandarma veya polis olduğu görülmektedir. Şiddete uğrayan kadınlardan daha önce şiddet deneyimi olanlar doğrudan ŞÖNİM'e başvuru yapmış, TV'de 183 hattını görüp bu kanalla veya 155 ihbar hattını arayarak başvuruda bulunmuş, en yakın kolluk kuvveti merkezine giderek ya da çevrenin yardımıyla götürülerek yasal hakkını kullanmış, hukuki bilgisi olan bir mağdur da doğrudan adli makama müracaat etmiştir. Sadece bir mağdur doktor tarafından, sığınma evi talebiyle polise yönlendirilmiştir. Kadınların kuruma başvurma kararlarının ortak noktaları arasında dayanma güçlerinin bitmesi, ağır şekilde darp edilmeleri, evden kovulmaları ya da ilişkiye dair hiçbir umutlarının (örneğin aldatmanın öğrenilmesi gibi nedenlerle) kalmaması yer almaktadır. Görüşme yapılan her vakada şiddetin süreklilik gösterdiği, hiçbir vakada tek bir olay sonucunda kurumsal başvuruya gidilmediği anlaşılmıştır.

3.1.4 Kadınların Mağduriyetini Artıran Faktörler

Aşağıda kadınların yaşadıkları mağduriyetten sonraki süreçlerde karşılaştıkları olumlu ve olumsuz deneyimleri aktarılmaktadır. Zorlukların daha iyi anlaşılması için kadınların bireysel görüşmelerde anlattıklarına kendi ifade ediş biçimleriyle yer verilmektedir.

3.1.4.1. Kadınların Polise Yaptıkları Başvurularda Yaşadıkları Deneyimler

Polise başvuran veya polisle etkileşimi olan kadınlar karakolda yaşadıkları süreçleri çeşitli açılardan eleştirmişlerdir. Aşağıda bu eleştirilere ek olarak olumlu deneyimlere de yer verilmiştir.

a. İfade Alan Polis Memurunun Erkek Olması

İfade alan memurun erkek olması ve ifade sırasında çok sayıda polis memurunun aynı ortamda bulunması, ifadenin özel bir odada alınmaması mağdur kadınların yakındıkları konulardandır. Özellikle cinsel istismarın söz konusu olduğu durumlarda kadın mağdurlar deneyimlerini erkek polislerle anlatmakta zorluk çekmektedirler. Aşağıda kadınların bu zorluklarla ilgili ifadeleri aktarılmaktadır:

“Polis karakoluna gittiğimizde bir sürü polis başıma dikilmişti, çok fazla polis vardı ve bana soru soruyorlardı sürekli ve ben orada olmaktan çok utanmıştım birçok polisin önünde konuşmaktan, çok korkmuştum. Daha sonra tek başıma da ifade verdim ama birçok erkeğin içinde o şekilde bulunmak bana rahatsızlık verdi. Bu zamana kadar her ifade verdiğim kişi erkekti.”

“İfade sırasında sürekli içeri birileri girip çıkıyordu, anlattıklarımın cinsel içerikler olması beni çok rahatsız ediyordu, çekiniyordum. Hem jandarmada hem poliste böyleydi. Düşünsenize siz ifade veriyorsunuz 10-20 kişi size bunlarla ilgili soru soruyor”.

“Yoğun bakımdaki ifade vermede birebir olayı anlatmam istendi ve bu psikolojik olarak çok ağırdı. Eşimden cinsel şiddette gördüm ve bunu soran erkek bir polis memuruydu, benim için bu konularda bir erkeğe açıklama yapmak çok zordu, eşimin ettiği küfürleri açık açık söylemem istendi ancak bunlar çok ağırdı, söylenmesi çok çok zor kelimeleri bir erkek polise anlatmak durumunda kaldım. Yoğun bakımda olduğum için yarı çıplak vaziyetteydim çünkü aletlere bağlıydım, vücudumdan kablolar geçiyordu, kullandığım kelimelerden vücudumun açık bölümlerinden çok çekindim. En önemli düzeltme burada yapılmalı, utanç veren bir şey. Kadın polis memurunun yönlendirilmesi gerekirdi”.

“Polise erkek olduğu için anlatamamıştım sadece tehdit hakareti anlatabildim, cinsellikle ilgili konuları anlatamadım başta. Bunları sadece tek bir kişiye anlatıp bu olayın çözülmesini isterdim. O kadar çok kişiye anlattım ki, rencide oluyorum, yaşadıklarımı tekrar yaşamış gibi hissediyorum”.

b. Polisin Kadına Yönelik Şiddeti Ciddiye Almaması

Polise yönelik yapılan bir diğer eleştiri; polisin kadın mağdurların şiddetle ilgili yaşadıklarına dair beyanlarını ciddiye almadıkları, bazen de gerekli önemi ve hassasiyeti göstermeden mağdurlara yaklaştıkları, yasal prosedürleri yerine getirirken gerekli özen ve ihtimamı göstermediklerine yöneliktir. Aşağıda bu sorunla ilgili kadınların bireysel görüşmelerdeki ifadeleri yer almaktadır:

“3 kez karakola şikâyetimde bulundum. Karakolda baştan savmaya çalıştılar. İşyerinde oldu taciz ama onlar ev adresime göre şikâyet etmemi istediler. İşyerine silahla geldi ama polis adamımız yok deyip ekip göndermedi. Polisler “bu da şikâyetinden vazgeçer” gibi yaklaşıyor. İş ciddiye almıyor. Uzaklaştırma kararından sonra beni her gün kontrol etmeleri gerekirdi ama bana 1 ayın tamamını karakolda imzalattılar, sonra kimse gelmedi yanıma.”

“Karakolda kendimi ifade edebildim, her şeyin kanıtı elimdeydi, ses kaydı almıştım, IP numaralarını da verdim. Ama bir çözüm olmadı, tehditler devam etti, hatta arttı. Ben öldürüleceğimden korktum. Bekletiyorlar çok fazla, ... karakolunda çok bekledim, ... karakolu iyiydi. Ben kanıtlarımı götürüyordum, ama polis ve savcılık bir araştırma yapmadı. Bu kişi benim adımları ve adresimi internette yayınladı, ahlaksız biri gibi gösterdi, binlerce erkek beni taciz etti ama polis bu sitelerin kapatılması için bir harekette bulunmadı ben kendim rica ettim, günler sonra site kendisi beni çıkardı ve kapattı”.

“Polise ilk gittiğinde gülererek karşıladılar, ciddiye almadılar, kız sevgilisinden ayrıldı trip atıyor diye düşündüler. Cinsel, fiziksel bir şey olmadan bu şahsı alamayız dediler, son kere olmadığını daha önce de olduğunu, tehdit hakaret içeren mesajların kayıtlı olduğunu söyledim. En sonunda fiziksel bir şey olmasına rağmen almadılar ama onu, maalesef kaçtı ellerinden. Arandığı için polislerden kaçıyormuş sürekli”

“Polislerin beni anlamadıklarını ve gerekli ilgiyi göstermediklerini düşünüyorum. Karakoldan seni arayabilir bir şey yapamayız dediler, aradığında ne söylediği belli. Konunun üzerine düşseler böyle olmaz, benim mağduriyetim hala devam ediyor, ben okulu bıraktım bu yüzden, hayallerimden vazgeçtim, evimiz satıldı, maddi manevi her şeyimiz bütün düzenimiz değişti, eve kapandım evden çıkamaz hale geldim 2 ay boyunca, korkuyorum nereden çıkacak diye, hala yakalanmıyor, orda burda güle oynaya geziyor”.

“Polisler görevlerini iyi yapmıyorlar, tanıdıklarına tolerans gösteriyorlar, üstünde durulsa gerçekten bu sorun çözülmüştü. Kendi çocuklarına yapılırsa yerinde duramazlar. Bana “eee ne yapalım, böyle basit şeylere ne yapabiliriz” dediler”.

c. Bazı Polis Memurlarının Olumsuz Tutumları

Konuya ilişkin kurumsal olarak Emniyet Genel Müdürlüğünce şiddet mağduru kadınlara yaklaşıma yönelik çok sayıda eğitim materyali hazırlanmış ve eğitimleri içeren projeler yürütülmüş olmasına ve aile içi şiddet bürolarının oluşturulmasına rağmen bazı polis memurlarının zaman zaman kadın mağdurları azarlayan, cinsiyetçi, suçlayıcı tutumları olduğu ifade edilmektedir. Aşağıda bu konuyla ilgili kadınların ifadeleri yer almaktadır:

“Polis bana kaç paraya satıyorsun kızını dedi? Baya bir ağız dalaşına girdik. Polis bana bu kızı evlendir de kurtul dedi. Bu kızın raporları var, akli dengesi yerinde değil ki, iş göremez ki dediğimde, engelli dediğimde neresi engelli manken gibi bir kız dediler. Nasıl evlendireyim, benim kızımın bir derdim yok ki dedim. Ben böyle deyince bu A. ya bir kaç gün yatar kalkar geri gelir dedi. Benimle doğru konuş dedim. Konuşmazsam ne olur dedi. Seni şikâyet ederim dedim. Ettim de”.

“Durumu aileme anlattım, ailempolis karakoluna gitti, burada aileme polis mi dikelim kızınızın başına demişler. Polisler bu şahsın tanıdığıydı, o yüzden bizi dikkate almadılar. Denetimli serbestlikteyken oradaki polisler birçok kez tarihi ve saati kaçırmasına rağmen imza atturdular”.

“Karakolda kimisi hoş görümlü kimisi ters. Kocam boşanmadan sonra çocuğu arayıp sormadı, sonra çocuğu görmek istiyorum diye kapıları tekmeledi. Çocuğu alınca da geri vermek istemiyordu. İşte o zaman polis beni suçladı, “senin kocanda gözün kalmış çocuğu kullanıyorsun” dedi. Ben o zaman hiçbir şey yapamadım”.

ç. Güvenliğin Sağlanmasıyla İlgili Sorunlar

Bazı polislerin koruma kararlarını takip etmedikleri, yeterince koruma sağlayamadıkları, güvenlik açısından kontrolleri ihmal edebildikleri ise bir başka eleştiri noktasıdır.

“Uzaklaştırma kararı 4 Aralık’ta karar hemen çıktı ama tebliğ edilmesi 7 Aralık’ı buldu. Tebliğ edilmesini de ben takip ettiğim için 3 gün sonra olabildi. Çünkü yanlış karakola bilgi gitmişti. Ben takip edip bulmasaydım tebliğ edilemeyebilirdi. Uzaklaştırma kararını aile mahkemesi verdikten sonra ilgili ilçe emniyet müdürlüğüne gider. Şüphelinin adresi hangi karakolda ise tespit edilip tebligat yapılır. Burada çok ciddi aksaklıklar var. 3 gün sonra tebliğ edildi. Yanlış karakola gitmiş evrak. Benim çabamla doğru karakola gitti. ... gitmesi gerekirken ...gitmişti. Burada ihmal var. Benim adresimdeki polis karakolu hemen bilgilendirilmiş. Aradılar gittim, benden adresi gene not aldılar. 155’i ararken neye dikkat edeceğime dair bilgilendirme yaptılar. Belli aralıklarla çağırıp sıkıntım var mı soruyorlar hem de evde bakıyorlar”.

“3 aylık koruma kararı çıktı ama eve yaklaştı tabii ki. Polisin ona haber verip vermediğinden haberim yok. Ben haber verdim. Ama ilk günden gelip kapının önünde arabada yattı. Hiç ayrılmadı oradan. 15 günlük tatile denk gelmişti evden hiç çıkmadık. Polis beni hiç aramadı, hiç gelmedi kontrol da etmedi”.

“Uzaklaştırma kararı varmış ama gayette yaklaşıyordu. Bu kişi yaklaştığında temas kuracağı bir yer bilgisi verilmedi, zaten karakolunda şahsı tanıdıkları için beni korumayacaklar. “

d. Polise Başvuru Süreçlerinin Yavaş İlerlemesi

Mağdur kadınların polise yönelik bir diğer eleştirisi ise polisle yürütülen çeşitli süreçlerin yavaş ilerlemesidir. Örneğin karakolda uzun süre bekletilmek en sık şikâyet nedenlerinden birisidir. Başvuru olduğunda ekiplerin geç gelmesi veya bazen hiç gelmemesi de aktarılan şikâyetler arasındadır. 155 ihbar hattı üzerinden hizmet almanın yavaş olması da belirtilen zorluklardan birisidir.

“Uzaklaştırma verildikten sonra eşim tekrar eve geldi, polise bunu bildirdim, kadın konukevine gitmek istediğimi söyledim, polis eşimin tekrar eve gelmesi konusunda hiçbir şey yapmadı, ayrıca kadın konukevine gidebilmek için karakolda 6-6,5 saat bekledim. İlk polise başvurduğumda 155’i aramıştım polis gelmedi, karakolu tekrar aradım ekip yok dediler, kendim karakola gittim, 3-4 saat bekledim karakolda, aynı gün uzaklaştırma kararı alındı”.

e. Polisle Olumlu Deneyimler

Olumsuz deneyimlere karşın karakolda yaşadığı deneyimi olumlu bulan kadınlar da vardır. Olumsuz deneyimler kadınlar açısından daha fazla akılda kalıcı olmakta iken olumlu deneyimler detaylı anlatılmamıştır.

“İlk başvurumda polis karakolunda da hastanede de herhangi bir güçlükle karşılaşmadım. Allah razı olsun çok iyidiler. Karakolda polisin davranışı, hastanede görev yapanlar hepsi çok iyilerdi, dört dörtlüküler”.

“Oturduğumuz yerde polis karakolu karşı binadaydı, eşim beni döerken balkondan seslendim polise, polis eve geldi beni kocamın elinden kurtardı, eşim polise karım değil mi hem severim hem döverim dedi. Polis beni hastaneye götürdü, rapor aldık, ben kendim kadın sığınma evine gitmek istediğimi söyledim polise, beni Şönim’e bıraktılar”.

“Karakolda ifade alanlar çok yardımcı oldular, üzülme ağlama biz elimizden geleni yapacağız dediler”.

3.1.4.2. Kadınların Jandarmaya Yaptıkları Başvurularda Yaşadıkları Deneyimler

Bu bölümde kadınların jandarma kolluk görevlileriyle etkileşimlerinde karşılaştıkları olumlu ve olumsuz deneyimler ele alınmaktadır.

a. İfade Alan Görevlinin Erkek Olması ve Ciddiye Alınmama

Jandarma'ya yapılan başvurularda da poliste olduğu gibi zaman zaman şikâyetlerin ciddiye alınmaması ve erkek görevlinin ifade alması kadın mağdurların yaşadığı zorluklardandır. Aşağıda kadınların bireysel görüşmelerdeki ifadeleri yer almaktadır:

“İlk olarak jandarmaya bilgi verdim’da ama jandarma beni pek ciddiye almadı (ifade alınmamış). Daha sonra ifade verdim, şahsa uzaklaştırma verildi, uzaklaştırma verildiği halde tekrar geldi. İlk seferinde gereken uyarılar verilmedi kolluk tarafından, yoksa nasıl tekrar gelsin”.

“Jandarmaya başvurduğum. Yapacağımız bir şey yok size yardımcı olamam ya kadın sığınma evine ya da babanızın evine götürürüm dedi”.

“Bu kişi beni askerden kaçıp gelip beni de kaçırmakla tehdit etti. Ben jandarmaya haber verdim. Jandarma şüphelinin ifadesini alıp uzaklaştırdı sadece, ancak bir hafta sonra tekrar yurdun önüne geldi, tehdit ve hakaret etti, senin okul hayatın bitecek, doğduğuna pişman olacaksın dedi, üzerime saldırdı. Bu kez polis geldi ama kaçtı o”.

b. Jandarmayla İlgili Olumlu İfadeler

Kadınlar Jandarma ile etkileşimlerinde olumlu deneyimler de aktarmışlardır. Bu ifadeler aşağıda yer almaktadır:

“Komşu Jandarmaya haber verdi, Jandarmalar kadın konuk evine yerleştirdi. Erkek bir jandarma ifade aldı, 2 kişi dinledi beni, çok iyiydiler. Sabah gittim öğlene kadar sürdü, İfade yazdılar, ben de imza attım”.

“İlk jandarmaya başvurdum, 9-10 saatlerinde, jandarmada ifade verdim, jandarmada beni zorlayan canımı sıkın bir şey olmadı”.

“Kocam düğün dönüşü geç geldiniz diyerek sokakta kızımı ve beni dövdü. Önce komşuya sığındık ertesi sabah jandarma karakoluna gittik. İfadeyi erkek jandarma aldı, iyiydiler, çocuğun ifadesi avukat eşliğinde alındı”.

● 3.1.4.3. Delil Toplama ve Adli Muayene Raporu Sürecinde Kadınların Yaşadığı Zorluklar

Görüşülen kadınlar, şiddetin yaralanma düzeyinde olduğu durumlarda, ilk başvuru kurumunun bir sağlık kuruluşu yada karakol olabildiğini ifade etmişlerdir. Bir yaralanmanın olması halinde kadının tedavi arayışı öncelikli olmakta, zaman zaman da polis kadını darp eyleminin belgelenmesi için hastaneye götürülebilmektedir. Kadınlar genellikle doktorların tavırlarını olumlu bulmakta, fakat zaman zaman adli tıptaki bazı yaklaşımların sert ve kadını zorlayan nitelikte olabildiğine dikkat çekmektedirler. Kadının bedeninden delil toplanması ya da darp eyleminin belgelenmesine ilişkin süreçlerde kadınlar mahremiyetlerinin korunmasına ihtiyaç duymakta, buralarda görev yapan çalışanların kadın olması gerektiğini ifade etmektedirler. Aşağıda kadınların bu süreçte yaşadıkları zorlukları anlatan kendi ifadeleri aktarılmaktadır:

“Darp raporunu evime en yakın hastaneden aldım. Savcılık darp raporundan sonra adli tıpa sevk ediyor. Adliyenin yanındaki sağlık birimine gittim. Orda muayene olup darp raporunun teyidi yapıldı. Adli tıpta sıkıntı yaşadım. Dr. ...hanım içerde erkek zabıt varken beni soymaya çalıştılar. Yaka paça çıktım oradan. Nahoş bir durum. Zabıt kâtibini ölçtü diğeri de raporu yazdı. Yakamı çekiştirip baktılar. Bacaklarımda morluk varsa çoraplarınızı çıkarın dediler. Özel bir oda yok. Erkek kadın girip çıkıyor muayene için tutum ve ortam uygun değildi”.

“Polisler kızım bulunduğu hastaneye götürmemiş. Sonra kulağım ağrıyor dedi. İşitme kaybı olduğunu öğrendik. Kulağını patlatmış burnu kırılmış, gözde kayma var. Çok dövülmüş”.

“Doktorla baş başa görüşemedim, polisler vardı. Rahatsız oldum, onların yanında belli bölgeleri göstermek zorunda kaldım. Tam soyunmadım ama”.

Delil toplama ve delillerin kadının mağduriyetini belgelemesi konusunda da tereddütler yaşanmaktadır. Bu konularla ilgili kadınların bireysel görüşmelerde aktardıkları hususlar aşağıda sunulmaktadır:

“Delil toplama için sadece şahsın bilgisayarına el kondu ama oradan hiçbir ses çıkmadı”.

“Tecavüze maruz kalan kişiyi yıkayıp kıyafetleri de yıkamışlar. O yüzden sabaha karşı acil doğum uzmanları geldi, meniler spermler içinden alınıyor. Polis TC kimlik numarasıyla adli tıpa sevk edeceğiz dedi. Fakat delil yetersizliği oldu”.

● 3.1.4.4. Kadınların Adli Süreçte Yaşadıkları Zorluklar

Aşağıda kadınların adli süreçlerde yaşadıkları zorluklar aktarılmaktadır. Zorlukların daha iyi anlaşılması için kadınların doğrudan ifadeleri gerekli yerlerde aktarılmaktadır.

a. Adli Süreçle İlgili Bilgisizlik

Kadınlar adli süreçle ilgili çoğunlukla hiçbir bilgiye sahip bulunmamaktadırlar. Adliye onlar için bilin-medik bir dilin konuşulduğu bilinmedik bir dünyadır. Yaşadıkları olayla ilgili ne anlatmaları gerektiği, nasıl bir sürecin onları beklediği, sürecin nasıl işleyeceği hakkında yeterli bilgiye sahip değildirler. Ayrıca bazen fiziksel yaralı çoğunlukla da psikolojik travmanın etkisiyle adliyeye gittikleri için süreç kadınlar bakımından daha da karmaşık algılanabilmekte, zaman zaman kolaylıkla yapabildikleri dilekçe yazmak gibi işlemleri dahi yapmakta zorlanmaktadır. Dilekçe yazmak özellikle de okuma yazma bilmeyen ya da ilkokul mezunu olan kadınlar için oldukça zorlayıcı olabilmektedir.

“İlk ifade verdiğimizde kimse yoktu yanımızda yardımcı olacak kimse yoktu. Ne yazacağımı bilmiyordum. Bize yazılı bir şey var, her şey içinde gel bunu imzala dediler”.

“Mahkeme sürecinde çok zorlandım ne yapacağımı nereye başvuracağımı bilmiyordum, her kapıda dilekçe yazmam istendi, üniversite mezunuyum, bunu yapabilmek benim için çok kolay, ancak o anki sağlık durumum ve psikolojimle bunu yapabilmek benim için çok zordu. Kafanızı toplayıp düzgün bir cümle yazamıyorsunuz oraya, nereye ne vereceğimi bilemiyordum, oradan oraya git ve vücudum yaralıydı, sağlıklı bir insan değilim, bu tür durumlarda özellikle mağdur yaralı ise yanında yol gösterici biri olması lazım. Benim aldığım bıçak darbelerinden biri sol kolumun altındaydı ve ben solağım, ben sol kolumu daha yeni kullanıyorum, yazı yazmam gerekiyor yazamıyorum kolumun ağrısından”.

“Mahkemeye gidince kimliğime bakıp adımı soyadımı sorup gönderiyorlardı. Ne olduğunu anlamadım. Bilmiyorum”.

“7 yıldır süren boşanma davam vardı kararı çıkmış sonucunu bilmiyorum. Bir numara var. Aradım karar çıkmış dedi kararı bana söylemediler”.

“Bana bilgi vermediler, avukat da atanmamıştı o zaman”.

“Tüm bu hukuki süreçlerde hiç kimse bana yardımcı olmadı”.

“Bana adli süreçle ilgili hiçbir bilgi verilmiyor”

b. Mahkeme Ortamıyla İlgili Zorluklar ve Mahkemede Güvenlik Sorunları

Kadınlar şiddet uygulayanla aynı yerde ifade vermenin zorluklarından da bahsetmektedirler. Ayrıca can güvenlikleri olmadığını, mahkemelere katılmanın bir anlamda kendilerinin can güvenliğini de tehlikeye düşürebileceğini ifade etmektedirler.

“Görüşmeleri yaparken çoğunlukla eşim yanımdaydı, olmasa bile onun yanında yaşadığım için istediklerimi ifade edemedim. Şimdi ilk kez konuşabiliyorum. Onun dediklerini söyledim. Savcıyla görüşürken bile onun telkinleriyle konuştum”.

“Mahkemelere katılmıyorum çünkü hayati riskim var. Devlet beni koruyamıyor. Polisler koruyamıyor. Hayatım ciddi riskte, kızlarımın da hayati riski var. Kimse ciddiye almıyor. Avukat da ciddiye almıyor. Ben buraya gelmek istemezdim. 20 yıl İstanbul’da yaşadım. Orda kalmak isterdim”.

“Mahkemede can güvenliğimden korktum. Eşim ablama gidip tehdit etmiş gelirse öldürürüm diye. Uyuşturucu alıp bıçakla abimin ablamın evinin önünde dolaşıyormuş beni soruyormuş. Sadece can güvenliği istiyorum. İki polisle gittim mahkemeye o polisleri görmeseydi beni saçımдан tutup eve götürür döverdi. Çok kötü dövüp sonra evden dışarı çıkarmaz bana bakarlardı. Son defasında 15 gün yattım o da evden çıkmadı sonra çıkınca yerini bulup kaçtım”.

Duruşma sırasında özellikle travmatik belirtiler gösteren mağdurların şüphelileri görmesi, duruşma için uzun süre beklemek zorunda kalınması gibi durumlar kadınlar için süreci zorlaştırmaktadır.

“Ağır Ceza Mahkemesi’nde beni konuşturmadılar susun deyip lafı ağzıma tkadular. Kızım mahkemede kişileri görünce kusmaya başladı bayıldı. İki psikolog vardı. Dışarı çıkardılar. Kızım mahkemeye gelmek istemiyor ama ben gelirim dedi”.

“Ben 11:00’deki duruşmaya 16:30’da girdim. 10:00’dan 16:30’a kadar bekledim. Saatlerce ayaktaydım, bekledim, çok kalabalıktı zaten ve oturacak yer yoktu ve sağlık sorunum vardı”.

c. Hâkimlerin ve Savcılarının Tutumları

Mağdur kadına yönelik hem hâkim hem de Cumhuriyet savcılarının tutumları farklılık gösterebilmektedir. Kadınların ifadeleri bu meslek gruplarının tutumlarına yönelik hem olumlu hem de olumsuz yargılar içermektedir.

“Kadıntı ve duyarlıydı savcı”.

“Aile Mahkemesinin hâkiminin yaklaşımı sevindirici. Aile mahkemesi hâkimiyle görüştüüm ...bey. Aynı gün uzaklaştırma kararı çıkardılar”.

“Savcılıkta iyi davrandılar”.

“Mahkemede herkes iyi davrandı. Şu andaki duruma göre daha iyi. Şimdi bana daha önceleri davaları geri çektiğim için bana güvenmiyorlar”.

“Savcı ...ilgilendi. Dosyada 2 ayrı darp rapor var. Adli tıp ve darp raporu. Darbı oluşturacak tanık var. Savcı hanım odasına çağırdı. “Eşiniz çocuğunuza şiddet uyguladığınız için sizden şikâyetçi olacak. Olmaması için siz şikâyetinizi geri alın o da geri alsın” dedi. Sorgulama tutanağını istedim. Dilekçe ile vereceklerini söylediler. Normalde vermeleri gerekir. Yargı mensubu mağduru güvenceye almalı. Şikâyeti geri alırsa koruma kararı kalkar ve güvenliği tehlikeye düşer. Yanlış yönlendirme yapıyordu. Aynı gün savcı vekiline gidip şikâyette bulundum”.

“... isimli savcı bizi yanından kovdu. Kötü davrandı. Avukat da yoktu yanımda”.

“Aile içi şiddet bürosunun kapısında bir memur var. Polis memuru sizi savcının odasına götürüyor. Yalnız de-ğilsiniz diye içeri alınıp savcıya götürülüyor, savcının tavrı ise hiç hoş değil”.

“Ceza davasında hâkimin davranışı gayet iyiydi. Ancak savcı biraz tersti, sert üsluplarla soru soruyordu. Ben başımdan geçenleri anlatırken zaten tekrar yaşıyorum, bana daha düzgün anlat, bekle biraz diyerek tersledi. Ben olayın yarattığı psikoloji ile çok zorlandım savcının bu tavırları karşısında. Şahitlerden eksik kalanları niye getirmedi diyerek azarladı, ama hâkim orada beni korudu olay açık üstüne gitmeye gerek yok diyerek”.

d. Adli Sürecin Yavaşlığı

Kadınların adli süreçlerle ilgili mağduriyetlerinin en önemli sebeplerinden birisi adli süreçlerin yavaş işlemesidir. Bürokratik işlemlerin fazlalığı, kurumlar arası yazışmaların uzaması gibi etkenlerle süreç yavaşlamakta ve kadınların mağduriyetleri artmaktadır. Aşağıda bu konuyla ilgili ifadeler aktarılmaktadır.

“Ailemle yaşadığım eve kadar bilgilerim dağıtıldığı için bu önemli bir suçtu. Ama ondan sonra da taciz devam etti. Bu kişi devlet dairesinde çalışıyor ama ona bir ulaşan olmadı. Ben tekrar şikâyetle bulundum. Ama bir şey olmadı”.

“Gizlilik kararının çıkması 2 ay kadar sürdü, çocuklar okula gidemedi. Hayata başlayamadım, nakil için beklemen gerek dediler”.

“Avukat devamlı telefon açıp, kızımı ... Hastanesine sevk ettiler, ruh beden sağlığı bozuldu mu bozulmadı mı diye. Ama 20 defa falan. Bir daha bir daha rapor istiyorlar. Bir konuyu yanlış yazmışız tekrar rapor. Yok kendini savunabiliyor mu tekrar rapor. En son rapor ruh sağlığı kalıcı olarak zarar görmüştür diye. Engellilik raporları da çıktı. Velayetini aldım. Gene somut delil istiyor. Delil yetersizliği diye somut değil diyor ne yapmam gerekiyordu kamera mı koymam gerekiyordu. Dosya kapandı. Bu suçlular elini kolunu sallaya sallaya dışarda geziyor”.

“Koruma kararı tam bir yıl sonra elime geçti ama bu belgeler eşimin ağabeyinin evine de gitti, benim buradaki adresim ellerine gitti. Sonra yanımıza geldi, beni öldürse ne olacak?”

“Elime bir liste verdiler oradan, o listedekileri toplamam bir haftamı aldı (pek çok belge sayıyor). Hepsini topladım baroya çıktım, biz bununla ilgilenmiyoruz dedi, beni gelinceğe yönlendirdi. Oradan beni Kızılay tarafında asıl yerlerine yönlendirdiler. Oradan oraya dolaştıkça herkes soruyor olay ne diye, hepsine anlattım. Adliyede boşanma için 350 TL masraf çıkardılar, ben bunu ödeyemem dediğimde birde fakirlik ilmühaberi için bir sürü evrak topladım. Sistemin en saçma tarafı, devlet kurumları birbirlerinin internet sitelerinde neden aynı sayfayı göremiyorlar? Herhangi bir mal varlığı maaş taşınmaz neden bunların hepsini bir yerden bakarak göremiyorlar neticede bunların hepsi devletin kurumu. O durumda oradan oraya gitmek, yol parası vermek öyle bir durumda çok zor. Gittiğiniz yerde saatlerce kuyruk bekliyorsunuz”.

e. Avukatlarla Yaşanan Zorluklar

Kadınların avukatlarla ilgili yaşadıkları en büyük sorun avukatların geç atanması olarak ifade edilmiştir. Bazılarına ise hiç avukat atanmamış, bir avukat atanabileceği bilgisi bile verilmemiştir. İki kadın kendi imkanlarıyla avukatın hukuki yardımından yararlandıklarını ifade etmiştir. Ücretsiz avukat desteğinden yararlanamayan kadınların avukat masraflarını karşılamak için de çok zorlandıkları görülmektedir.

“Avukat tutmak durumunda kaldım, avukat parası ödemek için ailem evini satmak durumunda kaldı, yaşadığımız yeri terk etmek zorunda kaldım. Avukat olmadığında daha az dikkate alınıyordum”.

“Devlet avukat tahsis etmedi. Bana dediler ki ilk duruşmanız olur, ilk duruşmada size avukatı CMK atar. Ama bence bu çok yanlış, o duruşma süresine kadar hukuki haklarınızı ne yapacağınızı bilmiyorum kim bana yol gösterecek, böyle bir olayda daha duruşma aşamasına gelmeden devletin bir avukat yönlendirmesi lazım, en azından hakların bunlar diye mağdur kişiyi yönlendirmesi lazım. Ben son çare tanıdık vasıtasıyla ücret almadan bakabilecek bir avukat buldum, mesela benim savcıya bir dilekçe yazmam gerekiyordu bunu avukatım yönlendirdi, olay anını anlatan bir dilekçe yazdım, savcıya şahit dinletmem gerekiyormuş bunu bilmiyordum, apar topar şahitleri topladım ve savcıya ifadelerini verdirttim. Ben 3 aylık sürede bunların hiçbirini bilmiyordum avukat olmasa. Daha önce yolda yürüyen bir avukatı tuttum kolundan ona sordum her şeyi, boşanma davası açmak için. O bana baroya çık yukarıya oradan avukat tayin ederler diye yardımcı oldu”.

“Bu süreçte avukat teklif edilmedi”.

“Avukatım olmadı. Neden böyle bilmiyorum”.

Avukatlar barodan ücretsiz atanmaktadır ancak zaman zaman kadınlar barodan atanan avukatların davayı yeterince sahiplenmediklerinden yakınmaktadırlar. Bazı avukatların kadınları azarlayan tavırlarının olması ve aile içi şiddet konusunda uzmanlaşmış olmamaları avukatlarla yaşanan diğer sorunları oluşturmaktadır.

“2 ay sonra avukat atadı. Baro atadı. İyi değildi, beni anlamadı, avukat sayesinde eşim yerimi biliyor. Bana inanmadı, öbür tarafta konuştu. Şimdi de görüşüyor. Bana inancının olduğunu zannetmiyorum. Davayı almak istemedi. Ben daha önce de şikâyetçi olup mahkemede vazgeçmişim. Dolayısıyla bana çok inanmadı ve beni iyi savunmuyor”.

“Avukatım barodan tayin edildi. Avukatımla konuşamıyorum bile, kendisi söyleyip telefonu kapatan biri. Ben 20 yıl boyunca bir arkadaşım bile olmamış. Dört duvar arasına kapanmış biriyim. Mesela koruma kararı diyor ben de ben anlamıyorum buradaki uzmana verebilir miyim telefonu diyorum bağırp çağırmaya başlıyor. Güzel bir şekilde öğretse öğrenirim. Bağırp çağırınca aklım gidiyor benim. Benim avukatım erkek. Ortağı kadını ben bütün sorunlarımı ortağıyla paylaştım hiçbir sorunumu dinlemedi bile. Eşime bilgi veriyormuş. Etik olmayan herşeyi yapıyor. Ben birşey sormak için aradığımda bana bağırp çağırıp şimdi duruşmam var deyip kapatıyor telefonu. Şimdi yeni bir avukat talep etmek için İstanbul'a gitmem gerekiyor uğraşmam gerek. Şimdi burada avukat tutsam yerim belli oluyor”.

“Barodan temin edilen avukat ilgili değil”.

“Burada da avukatım var barodan atanmış ama çok fazla ilgilendiğini düşünmüyorum”.

Olumsuz yargıların yanı sıra avukatlara ilişkin olumlu yargılar da aşağıdaki gibi ifade edilmektedir:

“Gelincikte bana hemen boşanma davası için birini tahsis ettiler”.

“Gelincik tarafından atanan avukat çok iyiydi. O binanın tüm çalışanları özveriyle ve candan ilgileniyorlar. Tahmin ettiğimden çok daha iyiydi”.

3.1.4.5. Maddi Sorunlar

Kadınların yaşadıkları mağduriyeti artıran en önemli sorunlardan bir tanesi de maddi sorunlardır. Özellikle mahkeme masrafları, nafaka meblağlarının çok düşük olması, erkeğe verilen para cezasının kadını da etkilemesi ve işsizliğe ilişkin sıkıntılar belirtilmektedir. Maddi zorlukları ortaya çıkaran başlıca faktör işsizliktir. Araştırmaya katılan 30 kadından 24 ü işsiz olduklarını ifade etmişlerdir. Bir iş bulup çalışmak isteyen kadınların sayısı oldukça fazladır. Fakat çalışma tecrübelerinin olmaması, bazılarının bakım gerektiren çocuklarının yanlarında olması, iş bulamamak karşılaştıkları zorluklar olarak belirtilmiştir.

Maddi zorlukları artıran bir başka neden ise şiddet uygulayan erkeğe verilen para cezalarının tahsilinden kadın mağdurun da etkilenmesidir. Kimi vakalarda bu cezalar erkekler tarafından kadınlara ödettirilmektedir. Dolayısıyla kadın hem şiddete uğradığı için hem de şiddet karşısında erkeğe verilen para cezasını ödemek zorunda bırakıldığı için mağduriyet katlanarak büyümektedir. Para cezasının erkeğin şiddeti uygulamasında bir caydırıcılığı olup olmadığı araştırılmalıdır.

Dosya parası ve avukat vekâlet ücreti özellikle de kurumlarda kalan kadınların dava açmalarını engelleyen bir sorundur. Görüşme yapılan bir konuk evi müdürü de bunun sığınma evinde kalanlar için büyük bir sorun olduğuna dikkat çekmiştir. Konuk evinde kalan kadınlara boşanma için ücretsiz avukat sağlandığı ancak dosya masrafı ve vekâlet ücreti olan 300 TL'yi kadınların ödemeleri gerektiği, fakat çoğunun böyle maddi bir imkânı olmadığı belirtilmiştir.

“Nafaka konusunda acımasız yargımız. 200-300 lira nafaka veriliyor”.

“9 ay sonra 450 TL nafaka bağladılar. Ama hesap açamıyorum açarsam nerde olduğumu eşim anlayabiliyor-muş”.

“210 TL yetmiyor. Yükseltilmesini istiyorum. Hiçbir şeye yetmiyor hele de çocuğunuz varsa”.

“Bir iş bulup çalışmak çok istiyorum”.

“Dışarı çıktığımda ben borçlarımı mı ödeyeyim, ev mi kurayım çocuğuma mı bakayım?”

“Borçlar için faizlerin kaldırılmasını, iş bulmamıza yardımcı olunmasını istiyorum”.

“Barodan avukat veriliyor ama vekâlet ücreti 80 lira, 300 milyon dosya masrafı istiyor. Kaldığım yerde 210 lira para alıyorum. 300 lirayı nereden bulup götürebilirim? Dosya masrafını kaldırsın”.

“Önce aile mahkemesine gittim. Baroya gidin para ödemeyin dediler ama ben hem bir yer bilmiyordum hem de eşim beni görecekt diye korkuyordum. O yüzden oğlumun künyesini bozdurup dosya parasını ödedim”.

● 3.1.4.6. Psikososyal Destek Almada Yaşanan Zorluklar

Görüşülen kadınların büyük çoğunluğu psikolojik destek almadıklarını ya da sadece ilk başvuru sırasında psikologla görüştiklerini ifade etmişlerdir. Psikolojik desteğe ulaşan kadınlardan bazılarının ise uygun olmayan müdahalelerde bulunduğu anlaşılmaktadır. Yaşamlarının bu zor döneminde olağan hayatlarını sürdüremezken, kimisi can güvenliği olmadığı için dışarı bile çıkamıyorken ve hayatlarında yeni bir yol çizme arifesindeyken yeterli psikososyal destek almamak kadınları zorlamaktadır. Aşağıda kadınların bu konudaki ifadelerinden bazıları yer almaktadır:

“Benim uyku sorunlarım var. Öfkeleniyorum. Dışardan bir psikoloğa gittim, ilaç da başladılar ama 1 ay kullandım sonra bıraktım. Gittiğim psikolog bana bencilsin, kibirlisin, diktatörsün dedi. Ben de bunu anlamadım, yani bunlar hastalık mı? “

“Kız kardeşim görüştü ama ben görüşmedim”.

“Psikologla da görüştük iyiydi. Ben daha önce ilaç da kullanmıştım. Hamileyken de ilaç kullanmamıştım psikoloğa göndermişlerdi”.

“Sığınma evine girdikten 3 hafta sonra psikologla ve yönetimle görüştüm”.

3.1.4.7. Kadın Sığınma Evinde Yaşanan Zorluklar

Görüşülen 30 kadından 26'sının kadın sığınma evi deneyimi bulunmaktadır. Kadın sığınma evleri özellikle gidecek yeri olmayan ya da can güvenliği sağlanamayan kadınların bir süreliğine barınabildikleri mekânlardır. Kadınlar bu kurumlara karşı müteşekkirdir. Fakat kapalı bir mekânda güvenlik nedeniyle uzun süreler dışarı çıkmadan kalma zorunluluğu, çok farklı kültürden kişinin kaçınılmaz olarak aynı mekânda kalması, kuralların zaman zaman baskıcı olması gibi şikâyetler de mevcuttur. Azarlanma, temizlik yaptırma, etrafı bilmedikleri için dışarı çıkartılmama ve sigara içmenin saatli olmasıyla ilgili şikâyetler iletilmiştir. Gördükleri şiddet sonrasında kadınların bilmedikleri bir mekâna zorunlu taşınmaları, yaşadıkları psikolojik travmanın da etkisiyle uyum sürecini zorlaştırmaktadır. Kendi evinden uzakta ve yeni kurallara uymak zorunda kalmak, geleceğin belirsizliği, birçok psikolojik sıkıntı ile baş etmeye çalışan kadınları olumsuz yönde etkilemektedir. Aşağıda kadınların, sığınma evleriyle ilgili ifadeleri yer almaktadır.

“Kadın sığınma evindeki kurallar net değil. Ayrıca sığınma evinde rehabilitasyon işlemi yok”.

“İlk kabulde çok azarladılar. Her gelen şikâyetçi oluyor. Herhangi birşey sorduğunuzda azarlıyorlar, hassasiyet yok. Baştan savma iş yapıyorlar”.

“Bazı kurumlarda devletten saklanan şeyler oluyor. İlk sığınma evinde zorla iş yapmamız isteniyordu. Temizlik yapamıyordum ama temizlik görevlilerinin yapması gereken işleri kalan kadınlardan bekliyorlardı. Şu an kaldığım yerde kesinlikle böyle bir şey olmuyor. Bu durumu başka arkadaşlarımdan da duydum”.

“Kadın sığınma evi çok sıkıcı geldi. Tanımadığımız için dışarı çıkarmıyorlardı”.

“.....’da koşullar uygun değildi, çarşıya çıkarken bile telefon vermiyorlardı, yemekhane binası uzaktı çocuklarla gitmek için, oğlumun okul servisi için para ödemek zorundaydım buraya nakil olmamı önerdiler”.

Kadın sığınma evlerinde kalan kadınlar psikolojik destek sisteminin yetersiz olduğunu belirtmişlerdir. Kurumlarda ya hiç psikolog bulunmadığı ya da bulunan psikologların uzmanlaşmamış oldukları görülmüştür.

“Psikologla hiç görüşmedim”.

“Psikiyatriye gidiyorum, psikiyatrik ilaç kullanıyorum. Ama tanının ne olduğunu bilmiyorum”.

“6 aylık hamileyim şu an ne yapacağımı bilmiyorum. Korkularım var. Ailemde 2 ablamda şizofreni var”.

Kadınlar ayrıca fiziksel koşulların da kendilerini zorladığından bahsetmişlerdir. Örneğin aynı odayı tanımadıkları kişilerle paylaşmak zorunda kalmak, aynı odayı paylaştıkları kişilerin psikiyatrik tanılarının olması gibi durumlar şikâyet konusu olmuştur. Kadınlardan bazıları kaldıkları bazı kurumlarda çocuklarının çocuk bezi gibi ihtiyaçlarının karşılanmadığını da dile getirmişlerdir.

“Odada hoşlanmadığın ya da akli dengesi yerinde olmayan kişilerle yan yana yatmak zorunda kalıyorsunuz istemiyorsunuz hemen siz değil biz karar veririz deniyor”.

Her ne kadar kadın sığınma evleri geçici bir süre kadının misafir edildiği geçiş yerleri olarak tanımlansa da ilk defa evinden ayrılan, evlerinden travmatik bir süreçle uzaklaşmak zorunda kalan kadınların ev hayatı özlemi duydukları görülmüştür.

“Normal ev hayatından uzaklaştırılıp konuk evinde yaşamak zor,da işe girdim ama eve çıkamadım maddi açıdan, uygun bir iş bulup eve çıkmayı istiyoruz burada kalanlar hep”.

“Sistemle ilgili her şey normal de, ev hayatından böyle bir hayata başlamak psikolojik baskı yapıyor, bence zor olan kendimizle ilgili”.

Kadınlardan bazıları sığınma evlerinde aldıkları sağlık hizmetlerinin de yetersiz olduğunu belirtmişlerdir. Hemşirelerin eşit davranmadıkları algısı, durumları çok kötü olmadıkça hastaneye götürülmedikleri gibi şikâyetler dile getirilmiştir.

“Burada hastaneye götürüp getirmiyorlar, öyle pek ağır olmadımı götürmüyorlar burada”.

“Hemşireyle problem yaşadım, insanlara göre muamele. Çocuğum rahatsızdı havale geçirir dedim. Ertesi gün başka bir arkadaşımızın çocuğu hastalanınca onu götürdü benim çocuğum kaldı”.

Zorluklardan bahsedenlerin yanı sıra, kadınların büyük bir çoğunluğu kadın sığınma evlerinden memnuniyetlerini belirtmektedirler. Memnuniyetle ilgili ifadeler aşağıda kendi ağızlarından aktarılmaktadır:

“Çok iyi davrandılar. Burası da çok iyi”.

“İlk başta çok çok sıkıldım kaçmak istedim ama sonra alıştım. Herkes çok iyi yoksa kalamazdım. Telefon kullanmak yasak ve dışarı çıkmamıza izin çok vermiyorlar. Eşim çocuğumu kaçırmaya çalışabilir o yüzden, koruma kararım çıkmadı”.

“Bana ve oğluma çok iyi davranıyorlar. Hiçbir sıkıntım yok”.

“Konuk evi çok iyi, hepsi bana yardımcı olur”.

“Geldiğimde gülmeyi unutmuş bir insandım, burada herkes çok yardımcı oldu, İngilizce derslerine giriyorum, hasta bakımına gidiyorum, bilgisayar öğreniyorum. Ben bilgisayarın ne olduğunu bilmezdim şimdi öğreniyorum, kızım buradaki okula devam ediyor”.

“Eşim beni kaçırıp götürür diye korkuyorum dışarı çıkmıyorum”.

“Ben yeni ısınıyorum buradaki kişilere, oğlan okulda kız kreşte, kitap alıp kitap okuyordum burada, kitap okuyunca bazı şeylerden uzaklaşıyorum. Burada bize kendi evimizden bile iyi bakıyorlar, ben yurtta büyüdüm ama benim zamanımda böyle şeyler yoktu. Hepsi ayrı ayrı ilgileniyor”.

“Burada personel ve müdür hanım çok iyi, insan gibi muamele yapıyorlar,’dakiler çok kibirli yanlarına yaklaşılıyor”.

3.1.5 Kadınların Adli Süreçte İyileşme Olması İçin Beklentileri ve Önerileri

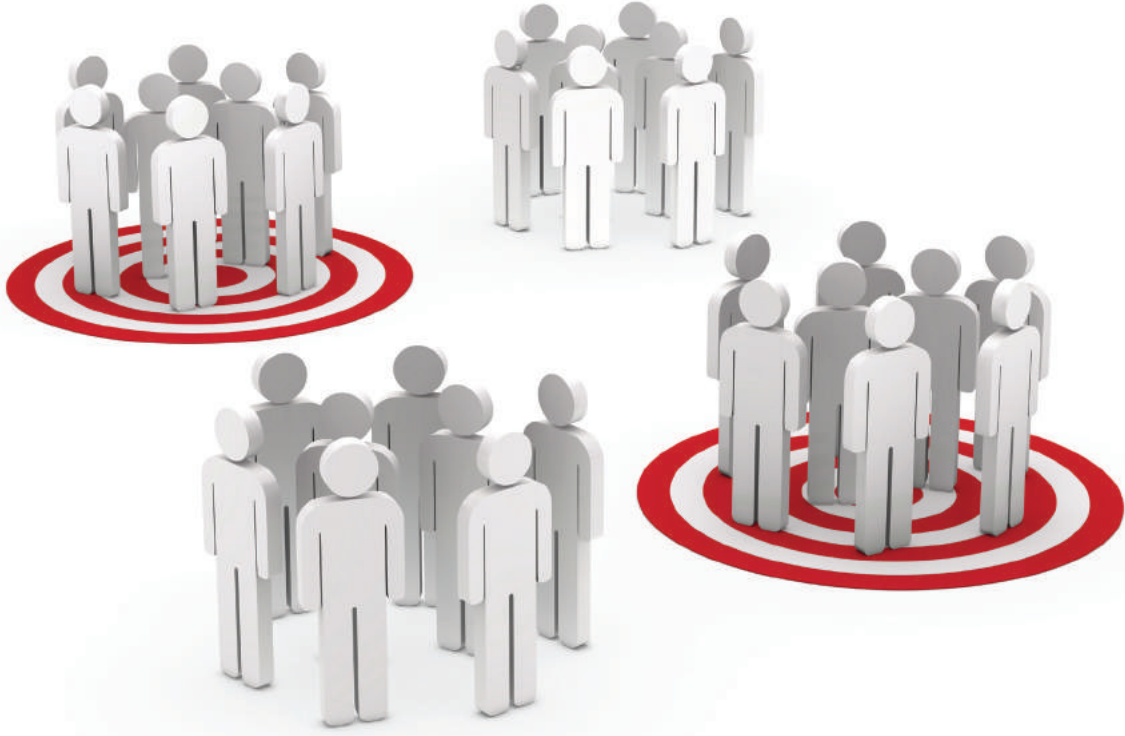
Kadınlara adli süreçle ilgili olumsuz deneyimledikleri ve değişmesini istedikleri konular sorulmuştur. Aşağıda maddeler halinde öneriler ve beklentiler aktarılmaktadır.

- i. İfadelerinin, özellikle cinsel suçlarda, kadın görevliler tarafından alınması, defalarca alınmaması, topluluk önünde alınmaması
- ii. Adli süreçle ilgili bilgi sahibi olabilmeleri için olaydan itibaren avukat sağlanması / hukuki destek verilmesi
- iii. Boşanma davası açabilmek için devletin dosya masrafı ve vekâlet ücreti almaması
- iv. Cezaların caydırıcı olması
- v. Adli sürecin hızlanması
- vi. Uzmanlıkla yürütülen bir psikososyal destek sağlanması
- vii. Her seferinde başka bir polis veya jandarmayla muhatap olunmasının engellenmesi ve belirli görevlilerle tüm sürecin yürütülmesi
- viii. Bürokrasinin azaltılması (örneğin sağlık raporlarının tekrar alınmak zorunda kalınmaması)
- ix. Adli sürecin en başında kadına rehberlik edecek bir görevlinin tayin edilmesi
- x. Hayati tehlikesi olan kadınları koruyacak ek önlemler alınması
- xi. Kadına yönelik şiddet konusuyla çalışan personelin eğitilmesi
- xii. Atanacak avukatların hukuki süreçte aktif şekilde şiddet mağduru kadınları destekleyecek nitelik ve uzmanlığa sahip olmaları
- xiii. Kadınlara maddi destek sağlanması ve iş hayatına katılımlarının kolaylaştırılması (örneğin mesleki eğitim verilmesi)

● 3.2. Mağdur Kadınlarla Çalışan Meslek Gruplarıyla Yapılan Odak Grup Çalışmalarından Elde Edilen Bulgular

Bu bölümde, mağdur kadınlarla çalışan meslek gruplarına ait bulgular 4 bölüme ayrılarak aktarılmaktadır. Birinci bölümde Hâkimler, Cumhuriyet Savcıları ve Avukatlar, ikinci bölümde Jandarma ve Polisten oluşan kolluk kuvvetleri, üçüncü bölümde sosyal hizmet uzmanları, psikologlar, psikolojik danışmanlar ve sosyologlardan oluşan uzmanlar, dördüncü bölümde ise zabıt kâtipleri ve mübaşirlerden elde edilen bulgular yer almaktadır.

Meslek gruplarıyla 11 odak grup çalışmasında toplam 130 katılımcıyla görüşülmüştür. Grup çalışmasında katılımcılardan onam formu alınmış ve grubun mahremiyetini sağlayacak ortamlarda görüşmeler yapılmıştır. Katılımcıların onayı ile görüşmelerde ses kaydı gerçekleştirilmiştir.

● 3.2.1. Hâkimler, Cumhuriyet Savcıları ve Avukatlar

Bu meslek gruplarıyla yapılan odak grup çalışmalarından elde edilen bulgularda adli süreçte kadının mağduriyetini artıran pek çok etmen saptanmıştır. Bu etmenler aşağıda çeşitli başlıklar altında ele alınmaktadır.

● 3.2.1.1. Adli Süreçte Mağdurun Mağduriyetini Artıran Etmenler

i. Tedbir Kararları ve Cezalarla İlgili Sorunlar

Hâkimler, olumsuz sonuçları nedeniyle evden uzaklaştırma kararının en çok tereddüt edilen karar olduğunu ifade etmişlerdir. Yine Cumhuriyet savcıları ve avukatlar da evden uzaklaştırma kararlarıyla ilgili yaşanan sorunları ifade etmişlerdir. Evden uzaklaştırmanın eşler arasındaki düşmanlığı artırdığı, erkeğin verilen karar sonucu daha fazla şiddete başvurduğu, evden uzaklaştırmanın uygulamada sağlanamadığı yani uzaklaştırılan şahsın mağdur kadına yaklaşmasına engel olunamadığı, erkeğin evden uzaklaştırılmasıyla faturaların, çocukların giderlerinin, kadının hayatını idame ettireceği ekonomik olanaklarında kesildiği ifade edilmektedir. Kadınlar tüm bu güçlükler karşısında uzaklaştırma kararlarını kendileri ihlal etmek durumunda kalmaktadırlar. Meslek gruplarının ifade ettiği bir başka güçlük tedbir kararlarının hayati tehlikeyi ortadan kaldırmıyor olmasıdır. Cezaların infaz edilmediği, cezaların caydırıcılığının olmadığı ve hâkimlerin kadına yönelik şiddet konusunda ceza vermekten geri durmaları ifade edilen diğer mağduriyeti artırıcı etmenlerdir. Şiddet gösteren erkek eşe verilen para cezalarının şiddete uğrayan kadın tarafından ödenmesi cezaların amacına ulaşma ya da caydırıcı olabilme durumunun olmayışına verilen örneklerdendir. Yine para cezaları, şiddetin tetikleyicisinin ekonomik sorunlar olduğu durumlarda, hem mağduru hem de suçluyu aynı anda cezalandıran bir yöntem olmaktadır. Bir savcının verdiği örnek şöyledir,

“Yokluğun had safhada yaşandığı bir ailede, kadın eş ekmek almak için kocasından 1 lira istemesiyle çıkan kavgada ağır şekilde darp edilmişti, bu olayda erkek eşe 3000 lira para cezası verilmişti”.

ii. Hâkimlerin Sağlıklı Karar Verememelerine Neden Olan Hukuk Sisteminden Kaynaklanan Sorunlar

Hâkimler 6284 Sayılı Kanunun uygulanmasında; mağdur ve şüpheli ile yüz yüze gelemediklerini sadece dosya bilgisiyle karar almak zorunda olduklarını, sistem gereği dosyaların eksik ve yüzeysel olduğunu, durumu değerlendirecek bilgiye, araştırabilecek zamana sahip olmadıklarını, tedbir kararının ilk 24 saat içinde alınması zorunluluğunun bilgi toplamayı zorlaştırdığını ifade etmektedirler.

iii. 6284 Sayılı Kanuna İlişkin Sorunlar

Meslek grupları ailenin korunmasının 6284 sayılı yasayla mümkün olmadığını, mevzuatta net sınırların olmaması nedeniyle kanun kapsamında görevli kişilerin net sorumluluk almadığını, bu durumda kişinin daha da mağdur olduğunu ifade etmektedirler. Kanunun uygulamaya açıklık getirmemesi, hâkimin öznel yargısına başvurmak zorunda kalması, aynı olayda farklı hâkimlerin farklı kararlar alabildiği bildirilmektedir. Kanun ile ilgili alt yapı oluşturulmadan sistemin sağlıklı çalışmadığı ifade edilmektedir. Bu bağlamda zorlama hapsi tedbirinin uygulanamadığı dile getirilmektedir.

iv. Suç Mağdurlarının İfadelerinin Alınmasıyla İlgili Sorunlar

Özellikle cinsel suçlarda polisin ifade alma yönteminde sorunlar olduğu, çok sayıda erkek polistarafından suçun unsurlarını teşkil etmeyecek ayrıntılara girilmek suretiyle cinsel suç mağduru kadının yaşadığı psikolojik travmayı artıran yöntemler kullanıldığı savcılar tarafından aktarılmaktadır. İfadelerin kurumların aynı birimlerinde ve farklı kurumlarda tekrar tekrar alındığı, mükerrer ifadelerin mağdura psikolojik boyutta zarar verdiği, konuyla ilgili eğitimsiz kişiler tarafından bu ifadelerin alındığı, kollukta eğitimli olan personelin ise sıklıkla yerinin değiştiği hâkim, savcı ve avukat meslek grupları tarafından bildirilmektedir.

v. Suç Mağduru Kadınların Şikâyetlerinden Vazgeçmeleri

Ekonomik güçlükler, çevre baskısı, eş ve eski eşin baskı ve tehdidi, eşin ailesinin ve kadının kendi ailesinin baskısı, adli süreçle ilgili bilgisizlik, adli sürecin çok uzun sürmesi, suçluluk duyguları gibi psikolojik nedenlerle mağdur kadınların şikâyetlerinden vazgeçtikleri ifade edilmektedir.

vi. Mağdurların Adli Süreçle İlgili Bilgi Sahibi Olmamaları

Suç mağduru kadınların adli süreçte haklarını bilmiyor oldukları, ekonomik, tıbbi ya da psikolojik her türlü çözümün hâkim ve savcılardan geleceğini bekledikleri, delil gösterme, ifade verme gibi konularda bilgilendirilmeye ihtiyaç duydukları aktarılmaktadır. Avukatın en erken ilk duruşmadan sonra atanıyor olması aktarılan bu sorunların ortaya çıkmasında en önemli neden olarak gösterilmektedir.

vii. Mağdurlara Verilen Psikolojik Destek Hizmetlerinin Yetersizliği

Hâkim, savcı ve avukatlardan oluşan meslek grupları, her mahkemede uzmanların bulunmadığını, uzmanların başka kurumlardan çağırılıyor olduğunu, buldukları mahkemelerde uzmanların görüşme odalarının olmadığını, mağdurla görüşmelerin ayaküstü adliye koridorlarında gerçekleştiğini belirtmişlerdir. Bu bilgilerle kişileri hem değerlendirmenin hem de yardım etmenin mümkün olmadığını, uzmanların şiddetle çalışma konusunda özel eğitimlerinin bulunmadığını, kurumlarda bu desteğin formalite olarak yerine getirildiğini bildirmişlerdir.

viii. Devletin Kurumları Arasındaki İşbirliğinin Azlığı

Mağdura sosyal haklarının verilmesi, güvenliğinin tesisi, ekonomik destek, sağlık hizmeti ve psikolojik yardım sağlanması hususlarında kurumlar arası eşgüdüm ve işbirliği eksikliği olduğu belirtilmiştir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ve Adalet Bakanlığı arasında yeterli eşgüdümün sağlanmadığı vurgulanmıştır.

ix. ASPB ile Yaşanan Zorluklar

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın yetki alanındaki konularla ilgili hâkim ve savcılarının sorumluluk alması, mağdurun sosyal haklarının teminiyle ilgili bu meslek gruplarının kimi zaman kişisel ilişki ve imkânlarını kullandığı aktarılmıştır. Ayrıca sığınma evlerinde kalma süresinin yetersizliği ve bu yerlerdeki elverişsiz ortam ile ilgili sorunlar olduğu bildirilmektedir.

x. Acil Durum Stratejileri ve Krize Müdahale Boyutlarında Sistemin Etkin Çalışmıyor Olması

Tedbir kararlarının ilk 24 saat içinde verilse bile kadını korumaya yetmediği, ilk 24 saatlik sürede hâkimlerin de sağlıklı karar almak için yeterli bilgi ve delile sahip olmadıkları düşünülmektedir. Mevcut olan sistemin acil durumların ele alınmasına engel olduğu bildirilmektedir.

xi. Suçluya Yönelik Rehabilitasyonun Eksik Olması

Şiddeti uygulayan kişinin bunu tekrar ettiği, suçluya yönelik rehabilitasyonun etkin biçimde yürütülemediği ifade edilmektedir.

xii. Medyanın Mağdurlar Üzerindeki Olumsuz Etkisi

Medyada kadına şiddete yönelik çıkan olumsuz örnek ve haberlerin mağdurları yardım alma konusunda engellediği, sisteme olan güvenin ortadan kalkmasıyla mağdurun hakkını arama konusunda girişimde bulunmadığı bildirilmektedir.

xiii. Madde Kullanımı ya da Psikiyatrik Bozukluklarla İlgili Adli Başvuru Yapan Mağdurların Çaresizliği

Madde kullanımı ya da psikiyatrik bozukluklar nedeniyle şiddet uygulayanların mağdur yakınları bu kişilerin tedavisiyle ilgili sağlık hizmetlerine ulaşamamakta, ulaşıldığı durumlarda ise bu hizmetler etkin biçimde yürütülememektedir. Mağdurlar sağlık sistemi içinde çözülmesi gereken sorunların giderilmesini adli sistemden beklemektedir.

● 3.2.1.2. Hâkimlerin, Cumhuriyet Savcılarının ve Avukatların Mağdurun Desteklenmesine Yönelik Öneri ve Beklentileri

Meslek gruplarının ifade ettikleri sorunlara ilişkin öneri ve beklentileri aşağıda maddeler hâlinde yer almaktadır.

- i. Kadına yönelik şiddet konusunda çalışan mahkemeler ve savcılar olmalı
- ii. ÇİM modeline benzer Kadın İzlem Merkezleri oluşturulmalı
- iii. 6284 sayılı yasa revize edilmeli
- iv. Kadına yönelik şiddet konusunda uzmanlaşmış hâkim, savcı, kolluk, sağlık çalışanı ve uzmandan oluşan özel eğitilmiş ekipler bulunmalı
- v. Krize müdahale ve acil durum stratejileri geliştirilmeli
- vi. Hem mağdur hem suçlular için psikososyal boyutta müdahaleler olmalı
- vii. Aileye eğitimler verilmeli
- viii. Şiddet vakalarında gizli tanık dinlenmeli
- ix. Aile içi ve kadına şiddet olaylarında HAGB'nin(Hükmün Açıklanmasının Geri Bıraktırılması) sınırlandırılmasıyla ilgili bir yasal düzenleme yapılmalı
- x. Kurumlar arası işbirliği artırılmalı
- xi. Bazı suçlarla ilgili talep olmaksızın devlet avukat tayin etmeli
- xii. Hâkim savcılarının iş yükü azaltılmalı
- xiii. Şiddetin yaşandığı aileler için aile danışmanlığı merkezleri kurulmalı
- xiv. Suçu hazırlayan nedenler boyutunda koruyucu ve önleyici çalışmalar yapılmalı
- xv. Suçluyu rehabilite edecek sistem kurulmalı
- xvi. Elektronik kelepçe ve uyarı sistemleri yaygınlaştırılmalı
- xvii. Adli kolluk olmalı
- xviii. Uzaklaştırma kararlarının uygulanmasında panik butonu kullanılmalı
- xix. Para cezasına alternatif yaptırımlar da eklenmeli
- xx. ASPB il müdürlüğünün kadına şiddet ödenekleri artırılmalı
- xxi. Kollukta uzmanlaşma olmalı, çocuk polisi gibi kadın polisi de olmalı
- xxii. Sığınma evlerinde kalan kadınların belirli kısmı istihdam edilmeli, meslek edindirme kursları sığınma evlerinde de olmalı, ayrıca iş kurma için kredi ya da teşvik sağlanmalı
- xxiii. Şiddet gören kadına ücretsiz psikolojik hizmet sunulmalı
- xxiv. Zorunlu aile içi eğitim olmalı, kişiler aile kurmak için yeterliliğe sahip mi araştırılmalı
- xxv. İfade alan kişilerin alanında uzman olup olmadığı sınavla tespit edilmeli.

● 3.2.1.3 Hâkim, Savcı ve Avukat Odak Gruplarında Elde Edilen Diğer Bulgular

Bu meslek gruplarının suç mağduru kadınlara ve kadına şiddete yönelik inkâr, önemsizleştirme ve azımsama gibi olumsuz algılara sahip olmaları da araştırmamızın önemli bulgularından kabul edilmektedir. Bu olumsuz algıları ifade eden meslek gruplarının dile getirdiklerinden alıntılar şöyledir:

“Şimdi kadına karşı şiddet var da, dile getirildiği kadar yok”.

“Hep aynı şahıslar bunlar, bir kişinin baktığımızda 30 tane dosyası çıkar, bunlar yaygaracı oluyorlar, sanki çok fazlaymış gibi görülüyorlar”.

“Uzaklaştırma fizik saldırı şartlarında uygulansa o şekilde değiştirilse daha iyi, çünkü tehdit ve hakarete uygulamamak lazım. Şimdi evimizin içinde tehdit hakaret zaten var, hangimiz yapmıyoruz ki? Bunları uygulasak şimdi hepimizin evden atılması lazım! “

“Boşanmayı teşvik ediyoruz, ölen babanın maaşını da sana bağlayacağız, nafaka da vereceğiz, biz boşanmayı böyle teşvik ediyoruz”.

Soru: “Mağdurların nasıl sorunları var?”

Cevap: “Tabii ki sorun yok, ne sorun olacak?”

Bir başka cevap: “Hiçbir sorun yok adli süreçte.”

Kocasından tarafından “seni öldürürüm” diye tehdit edilen kadın mağduru korunma talebinde, odak grup katılımcısı olayla ilgili mağduru haksız bularak *“Sen hangi ülkede yaşıyorsun, anan kim, baban kim, eğitimin ne?”* yorumunu getirmiştir.

Odak grup katılımcısının işini yaparken karşılaştığı bir kadının kocasından tarafından dolabında mini etek görülmesi nedeniyle hakarete uğradığında, yanıtının “sen karışamazsın bu benim beden özgürlüğüm” demesini (bu kadın dışarıda kapalı bir kadınmış), katılımcı *“Ne demek senin beden özgürlüğün”* diyerek eleştirmiştir.

“Kadınların yetiştirdiği prenslerin uyguladığı şiddet yine kadınlara dönüyor”(şiddetten kadını sorumlu tutmaya ilişkin olumsuz algı).

Araştırmadan elde edilen bir başka önemli bulgu da 6284 sayılı yasanın hem mağdur hem suçlu tarafından suiistimaline ilişkindir. Kadınların boşanmaya zemin hazırlama, nafaka ya da velayet gibi konularda delil oluşturmak üzere yasayı suiistimal ettikleri bildirilmiştir. Şiddeti uygulayan açısından da evlilik dışı ilişki yaşayan erkek eşlerin evden uzaklaştırma cezasıyla evi terk etme yönündeki isteklerinin meşrulaştırıldığı örneği odak grup katılımcıları tarafından ifade edilmiştir.

Bir başka önemli bulgu hâkim, savcı ve avukatların mesleki tükenmişlik ve ikincil travmatizasyon yaşadıklarına ilişkin ifadeleri olmuş, bununla baş etmek için psikolojik destek talepleri olduğunu aktarmışlardır.

3.2.1.4 Hâkim, Savcı ve Avukatlar Tarafından Bildirilen Sistemle İlgili Olumlu Boyutlar

Özellikle **Samsun** ilinde Şiddeti Önleme ve İzleme Merkezi (ŞÖNİM) uygulaması şiddetle çalışmaya yönelik sistem oluşturma konusunda başarılı bir örnek olarak değerlendirilmiştir. Kadına yönelik ve aile içi şiddet vakalarında kolluk, ŞÖNİM ve adliye arasında eşgüdümün sağlanmış olması, ŞÖNİM'lerde yer alan kolluk ve uzmanların ekip çalışması geliştirilebilir ve yaygınlaştırılabilir bir çalışma şekli olarak değerlendirilmiştir.

Muğla ilinde özellikle adli tıp alanında bireysel çaba ve başarıların varlığının tüm sisteme olumlu katkıları gözlenmiştir.

Katılımcıların verdiği bilgiye göre özellikle **Ankara** ilinde adliye çalışmalarının iş yüküne rağmen hızlı şekilde akması, şiddet alanında akademik çalışmalara da yönelen hâkimlerin yarattığı vizyon, sistemle ilgili olumlu boyut olarak değerlendirilmiştir.

3.2.2 Kolluk Kuvvetleri (Polis ve Jandarma)

Sistemde yaşanan, mağduru mağduriyetini artıran sorunlara ilişkin kolluk kuvvetleriyle yapılan odak grup görüşmelerinden elde edilen bulgular maddeler halinde aşağıda sıralanmaktadır:

- i. Yasanın uygulanmasında Adalet Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı arasında eşgüdüm olmaması.
- ii. Kolluk, Cumhuriyet savcılıkları ve mahkemeler arasında yeterli eşgüdüm ve anlayış birliğinin bulunmaması.
- iii. Uzaklaştırma kararlarının erkeği daha da saldırgan yapması, uzaklaştırılan erkekler için bir rehabilitasyon programı bulunmaması.
- iv. Uzaklaştırma kararı ihlallerinde ve kadını koruma konusunda kolluk güçlerinin yetkilerinin az olması ve var olan yetkilerin caydırıcılığının bulunmaması.
- v. Adli tıp kurumunun ve hastanelerin verimli bir şekilde kadınların ihtiyaçlarına yanıt verememesi, gecikmelerin yaşanması.
- vi. Delil toplama ve rapor verme konularında özellikle tatil günlerinde gecikmelere mahal verilmesi.
- vii. Kadın sığınma evlerinin kalma süresi, koşullar, erkek çocukların kabulü konularında kadınlar için tercih edilen yerler olmaması.
- viii. Kadınların ekonomik sorunlarının ve çevre baskısının haklarını aramada kendilerine büyük engel oluşturması ve şikâyetlerini geri çekmeleri.
- ix. Özellikle cinsel saldırıya maruz kalan kadınların ifade verme ve delil toplama sürecinde sıkıntılar yaşamaları.
- x. Poliste şiddetle çalışacak uzman ekiplerin olmaması.
- xi. Özellikle polis için vaka sayısı ve iş yoğunluğunun çok fazla olması.
- xii. Şiddet uygulayan erkeklere yaptırımların hızlı ve etkili bir şekilde uygulanamıyor olması.
- xiii. Görev ve sorumlulukların sınırlarının belli olmaması, 6284 sayılı kanunun bu noktada uygulamayı netleştirmiyor olması.
- xiv. Bu meslek gruplarından şiddeti mazur gören olumsuz yaklaşımların bildirilmesi.

Şiddeti mazur gören yaklaşımlardan bir tanesine örnek şöyleydi; “*Şimdi adam 800 TL maaş alıyor, karısı 600 TL’lik telefon faturası getirdiğinde adam tabii ki dayanamıyor*”.

3.2.2.1. Kolluk Kuvvetlerinin Mağdurun Desteklenmesine Yönelik Öneri ve Beklentileri

Meslek gruplarının ifade ettikleri sorunlara ilişkin öneri ve beklentileri aşağıda maddeler halinde yer almaktadır:

- i. Hem şiddete maruz kalan hem de şiddeti uygulayan rehabilitasyon sürecine girmeli.
- ii. Kolluk birimlerinde psikolog ve/veya sosyal hizmet uzmanının da yer aldığı uzmanlaşmış ekipler olmalı.
- iii. İfadeler özellikle cinsel saldırıda bir kez ve uzman bir ekiple alınmalı.
- iv. Bakanlıklar ve kurumlar arası koordinasyonu sağlayarak işleri tek elden yürütecek bir birim kurulmalı.
- v. Kolluk kuvvetleri ve mahkemelerde uzmanlaşma sağlanmalı.
- vi. Elektronik kelepçe uygulaması yaygınlaştırılmalı.
- vii. Kolluk kuvvetlerinin kadını korumakla ilgili yetkileri artırılmalı (evi kontrol etme, silaha el koyma gibi).
- viii. Kadına yönelik şiddetle mücadele eden meslek grupları psikolojik destek almalı.
- ix. Koruyucu/ önleyici çalışmalar artırılmalı.
- x. Kadınların sağlık kurumlarından aldıkları hizmetler hızlandırılmalı, daha fazla kurum adli rapor için yetkilendirilmeli (aciller ve daha fazla devlet hastanesi).

3.2.2.2. Kolluk Kuvvetleri Tarafından Bildirilen Sistemle İlgili Olumlu Boyutlar

Özellikle Ankara Jandarma odak grubundan elde edilen bilgilere göre, Jandarma'da kurulan çocuk-kadın kısım amirliklerinde mevcut olan ekiplerde uzmanlar ve kadın jandarmaların da yer alması, uzmanlaşmış eğitimli personelin bulunması, bir model geliştirilmiş ve uygun müdahalenin yapılıyor olması sistemin olumlu işleyen yönü olarak değerlendirilebilir. Şu an 37 ilde uygulanmakta olan ve 2019 da Türkiye genelinde hayata geçecek bu model, emniyet teşkilatı içerisinde yer alan Aile İçi Şiddet Bürolarında da uygulanabilir.

Elde edilen bilgilerden polis teşkilatında da olumlu uygulamalar olduğu, ancak sistemden öte bireysel başarıların dikkat çektiği kanaatine ulaşılmıştır.

● 3.2.3 Uzmanlar (Sosyal Hizmet Uzmanları, Psikologlar, Psikolojik Danışmanlar)

Sistemde yaşanan, mağdurun mağduriyetini artıran sorunlara ilişkin uzmanlarla yapılan odak grup görüşmelerinde elde edilen bulgular maddeler halinde aşağıda sıralanmaktadır. Bu maddeler diğer meslek gruplarının ifade ettiği sorun alanları ile önemli ölçüde tutarlılık göstermekte, diğer meslek gruplarından farklı olarak ifade edilen sorunlarda ayrıca belirtilmektedir.

- i. Adli sürecin uzun olması.
- ii. İfade almada zorlukların ve uygunsuzlukların yaşanması.
- iii. Kollukta olumsuz yargı ve tutumlarla karşılaşılıyor olunması.
- iv. Avukat desteğinin yetersizliği.
- v. Psiko-sosyal desteğin olmaması.
- vi. Mağdur kadınların karşılaştıkları ekonomik sorunlar.
- vii. Yaptırımların yetersizliği, tedbir kararlarının düzgün işletilmiyor olması.
- viii. Can güvenliğinin sağlanamıyor, gizliliğin korunamıyor olması.
- ix. Mağdurun adli süreçle ilgili bilgisinin olmaması.

Diğer meslek gruplarından farklı olarak;

- x. Uzmanların mesleklerini icra edebilecekleri fiziksel koşulların mevcut olmaması.
- xi. Uzmanların adli sistemde işlerini yapabilmelerinin sistemin değil hâkimin insiyatifinde olması.
- xii. Uzmanların kadına yönelik şiddetle mücadele için gerekli donanıma ve uzmanlığa sahip olmamaları.
- xiii. Hizmet içi eğitim programlarının bulunmaması, var olanların ihtiyaca yönelik olmaması.
- xiv. Uzman meslek gruplarının mesleki tükenmişlik ve ikincil travmatizasyon yaşıyor olmaları.

● 3.2.3.1 Uzmanların Mağdurun Desteklenmesine Yönelik Öneri ve Beklentileri

Meslek gruplarının ifade ettikleri sorunlara ilişkin öneri ve beklentileri aşağıda maddeler halinde yer almaktadır:

- i. Mağdur adli süreçle ilgili bilgilendirilmeli.
- ii. 6284 sayılı yasa üzerinde çalışmalar yapılmalı.
- iii. Çocuk İzleme Merkezlerine benzer Kadın İzleme Merkezleri kurulmalı.
- iv. Suç mağduru kadınlarla çalışan her meslek grubu özel eğitimler almalı.
- v. Devlet kurumları arasında koordinasyon sağlanmalı.
- vi. Mağdura psikolojik destek sağlanmalı.
- vii. Acil durum rehberi geliştirilmeli.
- viii. Suçlunun rehabilitasyonu sağlanmalı.

3.2.4 Zabıt Kâtipleri ve Mübaşirler

Sistemde yaşanan, mağdurun mağduriyetini artıran sorunlara ilişkin zabıt kâtipleri ve mübaşirlerle yapılan odak grup görüşmelerinde elde edilen bulgular aşağıda maddeler halinde sıralanmaktadır:

- i. Mağdurların hukuki süreçle ilgili bilgisiz olmaları.
- ii. Avukatın hukuki yardımından hemen yararlanamıyor olmaları.
- iii. Koruma kararlarının kadına yapılan baskı ve tehditle kaldırılıyor olması.
- iv. Koruma kararlarının uygulamaya geçirilmesine kadar geçen zaman zarfında korumanın süresinin bitiyor olması.
- v. Mağdurların adli yardım için istenen çok sayıda belgenin sağlanmasıyla ilgili güçlük yaşamaları.
- vi. Mağdurların ekonomik desteğe ihtiyaçlarının olması.
- vii. Mağdurların psikolojik desteğe ihtiyaçlarının olması.
- viii. Mahkemelerdeki uzmanların görüşme odalarının olmaması, kalem personelinin bulunduğu ortamda görüşmelerin gerçekleştirilmesi.
- ix. Tarafların duruşma için aynı mekânda beklemelerinin sorun teşkil etmesi.
- x. 6284 sayılı yasanın suiistimal ediliyor olması.

● 3.2.4.1. Zabıt Kâtipleri ve Mübaşirlerle Yapılan Odak Gruplardan Elde Edilen Diğer Bulgular

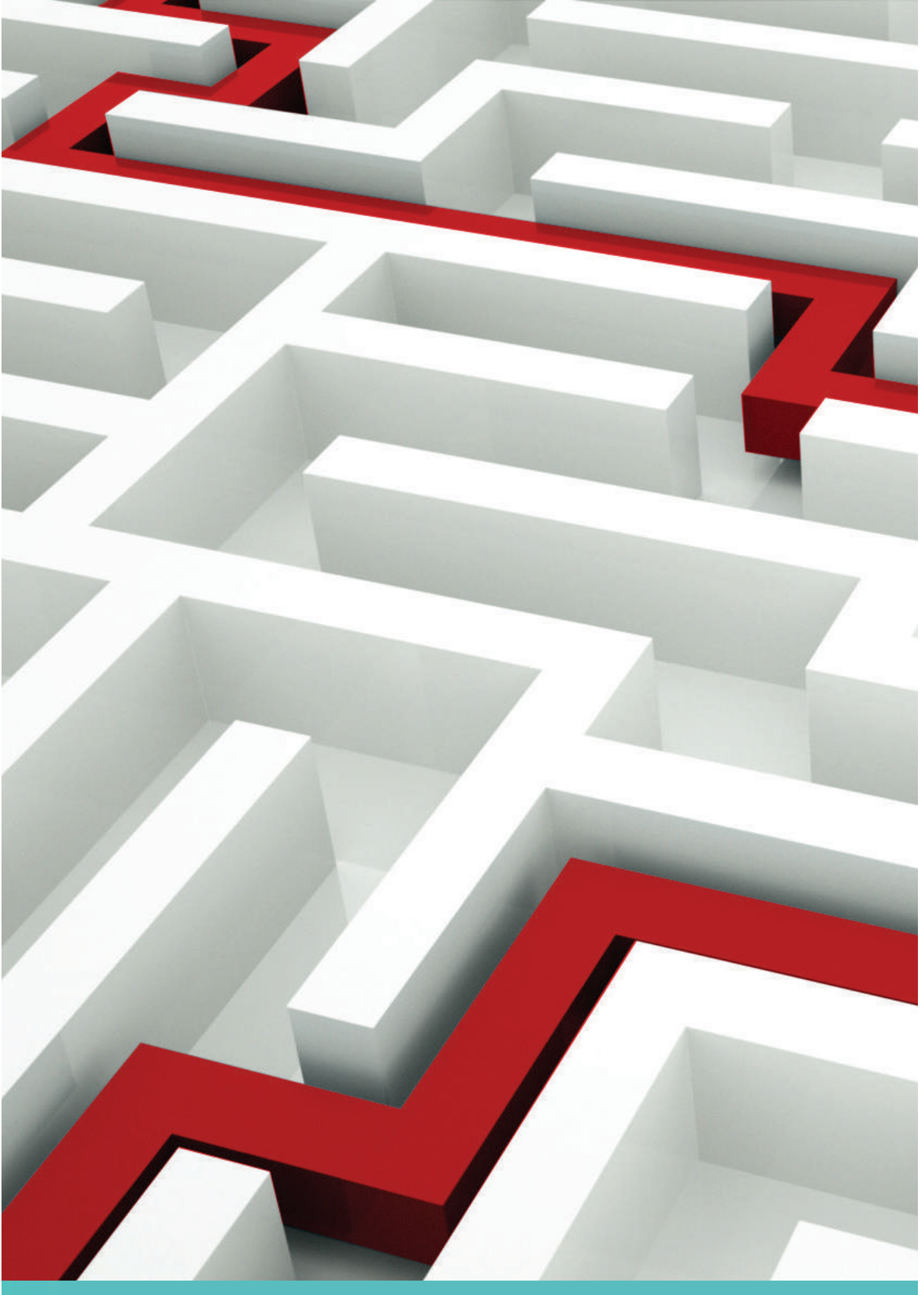
Bu meslek grubuna mensup bazı çalışanların şiddeti uygulayanı anlayışla karşılama eğiliminde olduğu, mağdurun içinde bulunduğu durumu azımsadığı, önemsizleştirdiği ya da inkâr ettiği gözlenmiştir.

● 3.3 Doküman İncelemesi

Adres ve kimlik bilgileri tamamen gizlenmiş bulunan şiddet mağduru kadına ait arşivdeki bir dosya incelenmiştir. İfadedeki temalar ve derinlemesine görüşmeler, odak gruplar tarafından ortaya konan mağdurun zorluklarına ilişkin hususları tamamıyla desteklemiştir.

Mağdurun öyküsünde, uzun yıllar süregelen fiziksel, cinsel, duygusal, ekonomik şiddet, kurumsal başvuruya rağmen yeterli yardımı alamama, şiddetin ortaya çıkardığı psikolojik travma, ekonomik nedenlerle mağduriyetin katlanarak devam etmesi gibi sorunlar kadın mağdurların yaşantısında ortaya çıkan tüm zorlukları doğrular ve destekler niteliktedir.

BÖLÜM 4: SONUÇ VE ÖNERİLER

Kadınların şiddetle mücadelesi ve şiddetin olumsuz etkileri şiddete maruz kalmalarıyla başlasa da, kurumlara başvurduklarında bitmemektedir. Kadınlar her kurumda değişik şekillerde mağduriyet yaşayabilmekte ve daha fazla örselenerek mücadelelerine devam etmek zorunda kalmaktadırlar. Bu mağduriyetlerin görünür kılınması ve çözüm önerilerinin geliştirilebilmesi için bu çalışma önemlidir. Çünkü zaten mağdur olan kadınların hukuki süreçte daha da mağdur olmaları kabul edilir bir durum değildir.

Yasal düzenlemeler, şiddeti uygulayana yönelik cezalar elbette gerekli ve önemlidir. Ancak kadına yönelik şiddetin önlenmesi için toplumsal düzeyde bir zihniyet değişikliğine ihtiyaç olduğu açıktır. Kadına yönelik şiddetin normal ve olağan kabul edilmesi, kadının kamusal ve özel hayatın tüm alanlarında eşit şekilde yer alamaması önemli sorunlar olarak öne çıkmaktadır.

Devlet Denetleme Kurulu'nun 2013 tarihli araştırma ve inceleme raporuna göre; " Kadına yönelik şiddetin tanımı ve kapsamının algılanmasında önemli sorunlar, belirsizlikler bulunmaktadır. Söz konusu sorun ve belirsizliklerin varlığı; şiddetle mücadele kapasitesini ve değişik şiddet türlerine temas etmeyi sınırlandırmaktadır. Bu nedenle şiddetin tanımı ve kapsamına ilişkin algılar sağlıklı bir biçimde oluşturulmalı ve buna dayalı olarak politika ve uygulamalar doğru biçimde geliştirilmelidir "

Bu bölümde ilk olarak, kadına yönelik şiddetin ele alınması, önlenmesi, ilgili kurumların işleyişi ve gerekli hukuksal, toplumsal düzenlemelere ilişkin öneriler ele alınmış, ikinci kısımda ise şiddet mağduru kadınların adliyede yaşanan süreç içindeki zorluklarını önlemeye yönelik önerilere yer verilmiştir.

4.1. Kadına Yönelik Şiddetin Ele Alınması, Önlenmesi, İlgili Kurumların İşleyişi ve Gerekli Hukuksal, Toplumsal Düzenlemelere İlişkin Öneriler

i. Kadına yönelik şiddetle çalışan kurumların koordinasyon ve işbirliği içinde çalışabileceği bir sistemin tesis edilmesi:

Kadına yönelik şiddet konusunda çalışan Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı'na bağlı kurumlar ile sivil toplum kuruluşlarının eşgüdüm ve işbirliği içinde çalışabildiği bir sistem oluşturulması gerekmektedir. Devlet kurumları arasındaki ilişkilerde ortak dil, ortak anlayışla hareket edilebilmesi, eşgüdümü sağlayacak yasal düzenlemeler üzerinde çalışılması bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapılan bu araştırmanın sonuçları DDK raporunda belirtilen eksiklikleri destekler niteliktedir. Rapora göre,

"Kadına yönelik şiddetle mücadelede, süreçte rol oynayan kurum ve kuruluşların yetki, görev ve sorumluluklarının tam olarak açıklığa kavuşturulmamış olması nedeniyle gerek kurumlar gerekse sivil toplum kuruluşları ile diğer aktörler arasında koordinasyon ve işbirliği sorunları yaşanmaktadır. Etkin bir mücadele için bu alandaki tüm uygulayıcılar arasında amaca yönelik etkili bir koordinasyon tesis edilmesi, sistemdeki tüm unsurların birbirini tamamlayacak şekilde düzenlenmesi ve hiçbir işlevin sahipsiz kalması gerekmektedir. Genel bir toplumsal hareket çerçevesinde tüm kurumların, sivil toplum kuruluşlarının, medyanın, üniversitelerin ve bireylerin eşgüdüm ve işbirliği içerisinde hareket etmeleri gerekmektedir" (DDK Araştırma ve İnceleme Raporu, 2013).

Bu bağlamda kadına şiddet alanında hizmet veren tüm devlet kurumlarının Cumhurbaşkanlığı ya da Başbakanlık vasıtası ile koordinasyonun tek elden sağlanacağı bir modele göre çalışması önerilmektedir.

ii. Kadına yönelik şiddet konusunda oluşturulacak ortak stratejiler için gerekli olan her türlü istatistiksel verinin devlet eliyle ortaya konması:

Kadına yönelik şiddetin türleri, mağdurların sayısı, demografik özellikleri, mağdur kadınların adli sistem içinde aldıkları hizmetin niceliksel ve niteliksel boyutları, ayrıca mağduriyetin boyutları ve niteliği, şiddet vakalarının yaygınlığı, nedenleri ve ortaya çıkardığı etkilere yönelik olarak konu ile ilgili kurum ve kuruluşlar tarafından, Türkiye İstatistik Kurumu ile de işbirliği halinde, veri toplanmalı elde edilen verilerin çalışılması ve yayınlanmasına ilişkin standartların oluşturulması gerekmektedir. Ayrıca mağdur kadına yönelik hizmetlerin etkililiğinin ölçülebilmesi için hizmet sunumuna ilişkin verilerin toplanması ve analiz edilmesi de önemlidir.

iii. Kadına yönelik şiddet ve bunun önlenmesi konusunda akademik çalışmaların teşvik edilmesi, konuyla ilgili daha çok araştırma yapılması:

Üniversiteler başta olmak üzere bilimsel araştırma yapan kuruluşlarca şiddetin türü, nedenleri ve bu konudaki algı ile yaklaşımlar konusunda düzenli aralıklarla görgül araştırmalar yapılması büyük bir gereklilik olarak görülmektedir.

iv. Kadına yönelik şiddetle ilgili mevzuatın gözden geçirilmesi ve gerekli iyileştirmelerin yapılması:

6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, eleştirilere rağmen olumlu bir adım olarak değerlendirilmektedir. Yine ceza mevzuatında şiddet ve cinsel suçlara karşı ağır yaptırımlar getirilmiştir. Buna rağmen gerek 6284 sayılı Kanunun gerekse Türk Ceza Kanununun uygulanmasında yaşanan sorunlar dikkate alındığında kadına yönelik şiddetle ilgili mevzuatın tekrar gözden geçirilmesi gerekmektedir.

Mevzuatın yenilenmesi ve iyileştirilmesi hususlarında, "Suç Mağdurlarının Haklarına, Desteklenmesine ve Korunmasına İlişkin Asgari Standartları Belirleyen 25 Ekim 2012 tarihli 2012/29/EU sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konseyi Direktifi" ve "İstanbul Sözleşmesine" uygun müstakil bir "Mağdur Hakları Yasası" çıkarılması büyük önem taşımaktadır.

Ayrıca yasa çalışmalarından önce; para cezalarının caydırıcılığı, evden uzaklaştırmanın kadını koruma konusunda etkililiği, kadınların şikâyetlerini geri çekmelerine neden olan etmenlerin belirlenmesi gibi konularda bilimsel araştırmaların yapılması yasa çalışmalarına alt yapı teşkil etmesi bakımından önem taşımaktadır. Özellikle kadının can güvenliğini sağlama konusunda yasal düzenlemelere ek olarak mevcut uygulamaların değiştirilmesi ve iyileştirilmesi acildir.

v. Kadına yönelik şiddetle mücadelede uzun vadeli çalışmaların planlanması, eğitim politikalarının oluşturulması:

Bu güne kadar yaşananlar, Türkiye'de ne kadına yönelik aile içi şiddet ve cinsel şiddetin önlenmesinde ne de kadın cinayetlerini durdurmada yasal düzenlemelerin tek başına yeterli olmadığını göstermiştir. Bu düzenlemelere rağmen sorun tüm yakıcılığı ile devam etmektedir. Bu nedenlerle gerekli yasal düzenlemelerin yanısıra kadına yönelik şiddete ilişkin toplumsal ve kültürel bir dönüşümün sağlanabilmesi gerekmektedir. Bu dönüşüm cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, meslek ya da statü gözetmeksizin toplumun her kesimini kapsayan uzun soluklu eğitim program ve faaliyetleriyle, her şeyden önce bu dönüşümü sağlayacak eğitim politikalarının oluşturulması ile mümkün olabilecektir. Bu eğitim politikaları kız çocuklarının eğitim olanaklarının artırılmasına yönelik acil çözümleri de içermelidir. Özellikle ekonomik yönden geri, geleneksel değerlerin hâkim olduğu kırsal bölgelerde kız çocuklarının eğitime katılmalarını sağlamaya yönelik düzenlemeler yapılmalıdır.

vi. Kadına yönelik şiddet alanında çalışmakta olan meslek gruplarının hizmet içi eğitimler yoluyla yetkinliklerinin artırılması:

Kadına yönelik şiddet alanında çalışan yargı mensupları (hâkim, savcı ve avukatlar), adliye çalışanları, kolluk kuvvetleri (polis ve jandarma), sağlık personeli (hekim ve diğer sağlık çalışanları) ve yardım meslekleri (psikolog, psikolojik danışman ve sosyal hizmet uzmanları) olmak üzere her bir meslek grubu kendi alanlarına özgü konularda kadına yönelik şiddetle ilgili uzmanlaşmalı, bunun yanı sıra travmatik yaşantı ve etkilerine ilişkin daha genel kapsamlı konularda hizmet-içi eğitimler almalıdırlar.

vii. Kadına yönelik şiddette krize müdahale stratejilerinin oluşturulması:

Kadına yönelik şiddet eylemi meydana geldiğinde ortaya çıkan mağduriyetin etkilerinin azaltılması için kısa ve uzun vadeli krize müdahale stratejileri geliştirilmelidir. Hizmet sağlayan kişilerin mağdura yaklaşımında temel ilkeler belirlenmeli ve bu ilkeler doğrultusunda hizmet vermeleri sağlanmalıdır. Kadına şiddet alanında çalışanların, mağduriyetin türüne ve şiddetine uygun geliştirilmiş stratejiler çerçevesinde hareket etmelerini sağlayan yönergeler ve standartlar oluşturulmalıdır.

viii. Kadına yönelik şiddeti daha ortaya çıkmadan engelleyecek önleyici ve koruyucu çalışmalara ağırlık verilmesi:

Kadına yönelik şiddetin önlenmesinde şiddet eyleminin her türlü eğitimsel, toplumsal, kültürel ve ekonomik etkenleri mercek altına alınarak altta yatan gerekçelerine müdahale edecek devlet politikalarının oluşturulması ancak koruyucu - önleyici bir yaklaşımla mümkün olabilecektir. Şiddet ve sonuçları yaşanmadan, mağdur olma riski yüksek olan kadınların tespit edilmesi ve gerekli önlemlerin alınması, şiddet eğilimi ve şiddet gösterme riski taşıyan bireylere uygun yaklaşımlarla müdahalelerde bulunulması ve rehabilitasyonlarının sağlanması, kadının aile içinde ve toplumda gücünün artırılmasına yönelik çalışmalar yapılması, medya aracılığıyla toplumsal farkındalığın geliştirilmesi ve sivil toplum kuruluşlarının etki gücünün kullanılması gerekmektedir.

DDK Araştırma ve İnceleme Raporunda da (2013), koruyucu önleyici yaklaşımın gerekliliğine aşağıdaki şekilde vurgu yapılmıştır;

“Kadına yönelik şiddetle mücadelede, şiddet oluşmadan önlemeyi içeren risk odaklı yaklaşımlara ilişkin yöntem ve araçlardan yeterince istifade edilmemektedir. Genellikle mücadele şiddet vuku bulduktan sonra müdahale etmekle sınırlı kalabilmekte; bu müdahale de daha ziyade şiddetin yarattığı fiziksel zararları giderme ve gerekiyor ise barınma imkânı sağlama şeklinde uygulanmaktadır. Sorun oluşmadan önleyen, oluşma risklerini azaltan, kadının aile içinde ve toplumda ruh ve beden sağlığını koruyup güçlendiren ve gerektiğinde aile içinde ve dışında güvenliğini sağlayan ve bireyleri kişisel gelişimleri, aile ilişkileri ve sosyal ilişkileri gibi konularda destekleyen bütünlükçü ve risk odaklı bir şiddetle mücadele yaklaşımı esas olmalıdır”.

ix. Mağduriyetin etkilerini azaltıcı mekanizmalar geliştirilmeli:

Yapılan bu araştırmada şiddet mağduru kadının mağduriyetlerini artıran en önemli nedenlerden bir tanesinin ekonomik nedenler olduğu anlaşılmaktadır. Şiddet eylemine boyun eğmeme, hak arayışına başvurma ve bireysel çözüm yolları geliştirmenin karşısındaki en büyük engelin kadının gelir sahibi olmayışı ve maddi açıdan şiddeti uygulayana bağımlı olduğu görülmektedir. Bu durumdaki bir kadın için ortaya çıkan mağduriyetin etkileri de katlanarak artmaktadır.

Şiddete maruz kalan kadınların maddi yönden desteklenmesi, çalışma hayatına katılmaları için meslek edinme kursları açılmalı ve kadın istihdamının devletçe teşvik edilmesi için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır. Kadınların iş kurma için gereksinim duyabileceği kredi olanaklarını kolaylaştıracak düzenlemeler gerçekleştirilmelidir. Eğitimini yarıda bırakmış kadınların eğitimlerini tamamlayabilmeleri ve aktif olarak iş yaşamına katılmaları için ihtiyaç duydukları destek hizmetleri (yuva, kreş, gündüz bakımevi gibi) sağlanmalıdır.

Kadının mağduriyetini artıran bir başka önemli etkenin, medyada, basın ve yayın organlarında kadına yönelik şiddet içerikli haber ve yayınların etik ilkelere uymaksızın, kimi zaman kadının gizliliğini ya da can güvenliğini tehlikeye atacak şekilde olduğu gözlenmektedir. Mağduriyetin yaşanmasının ardından kadını hem sosyal çevresiyle ilişkileri hem de gizliliği açısından zor durumda bırakacak yayın anlayışını yaptırımlarla ortadan kaldırmak gerekmektedir.

Yine kadının can güvenliği açısından gizliliğini koruyamama konusunda kadına şiddet vakalarına temas eden her türlü meslek grubundan bazı kamu görevlilerinin gizliliğin önemine ilişkin bilgisizliği ya da meslek etiğine uygunsuz tutum ve davranışları da kadının mağduriyetini önemli ölçüde artırmaktadır. Sırf bu nedenlerle toplum içine çıkamayan, sürekli yer değiştirerek yaşamak durumunda olan kadınların sayısı oldukça fazladır. Gerekli tedbirlerin hem yasal düzenlemeler hem de eğitim yolu ile alınması büyük önem taşımaktadır.

x. Kadın sığınma evlerinin sayılarının artırılması ve koşullarının iyileştirilmesi:

Ülkemizde son yıllarda kadına yönelik şiddet alanında başarı sağlanan başlıkların başında kadın sığınma evlerinin sayılarının artmış olması gelmektedir. Buna rağmen şiddet olgusunun artarak devam ediyor olması ve sığınma evlerinin koşulları dikkate alındığında yeni sığınma evlerinin açılması zorunluluktur. Bu kapsamda; 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 14 üncü maddesi (a bendi) uyarınca büyükşehir belediyeleri ile nüfusu 100.000'i geçen belediyeler için "kadınlar ve çocuklar için koruma evleri" açma yükümlülüğünün takibi sağlanmalı, belediyelerin bu alanda hizmet sunmaları teşvik edilmelidir.

Ayrıca mevcut sığınma evlerinde yaşanan bir takım sorunların çözümüne yönelik adımlar atılmalı ve gerekli çalışmalar yapılmalıdır.

xi. Kolluk kuvvetlerinin verdiği hizmetlerin etkinliği ve kalitesinin artırılması:

Kolluk birimlerinde Kadına Karşı Şiddet Suçları, Cinsel Suçlar, Çocuğa Yönelik Şiddet Suçları gibi uzmanlık alanlarında özel birimler oluşturularak bu birimlerin mağdurun ifadesinin alınmasında, bilgilendirilmesinde, koruma tedbirlerinin uygulanması, izlenmesi ve denetlenmesi konularında etkin rol oynamaları sağlanmalıdır. Mevzuatın uygulanmasında, kolluk kuvvetlerinin yetki ve sorumluluklarına ilişkin aksaklıklar ve karmaşa ortadan kaldırılmalıdır. Kollukta özel birimlerin oluşturulması, konu hakkında özel eğitimler alınmasına ve belirli düzeyde tecrübeye sahip olunmasına bağlıdır. Bu eğitimlerin iş tanımlarına uygun mesleki alandaki eğitimler olmasının yanı sıra konuyla ilgili çalışacak kolluk kuvvetlerinin şiddet ve cinsel şiddetin ortaya çıkardığı psikolojik travma hakkında bilgili olmaları da bir gerekliliktir.

Ayrıca kolluk kuvvetlerinin söz konusu birimlerinde çalışacak görevlilerin mümkün olduğunca kadınlardan oluşması suç mağduru kadınların önemli ihtiyacı olarak tespit edilmiştir.

xii. Kadına yönelik şiddetin önlenmesine dair toplumsal farkındalık çalışmalarının yapılması:

Basın ve yayın organlarında, ek olarak sanal ortam medyasında, toplumun her kesimine yönelik, kadına şiddet konusunda zihinsel dönüşümü sağlayacak program ve haberleri yayınlamalı, özellikle ergen ve genç popülasyon hedef alındığında bu grubun tercih ettiği bilgi iletişim kanalları kullanılarak farkındalık çalışmaları yapılmalıdır.

2006 tarihli Başbakanlık Genelgesi'nde; "Mevcut Yasa kapsamında, televizyonlarda Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tarafından yayından kaldırılan programlar yerine şiddete karşı duyarlılığı artırıcı, kaliteli ve olumlu mesajlar veren eğitici programların oluşturulması konusunda çalışmalar yapılmalıdır" denilmektedir.

Kadına şiddet alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının çalışmaları desteklenmeli, devlet kurumlarıyla işbirliği artırılarak toplumun olumlu yönde dönüştürülmesinde bu kuruluşların etkinlikleri artırılmalıdır.

Bu yollarla, kadına yönelik şiddetin toplumsal bir sorun olduğuna, sadece bireysel olarak kadınları değil, tüm toplumu etkilediğine ilişkin bireysel bilinç yaratılmalıdır.

xiii. Toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadının toplumsal rolünün iyileştirilmesi konularında çalışmalar yürütülmesi:

Kamusal ve özel hayatın tüm alanlarında her iki cinsinde eşit şekilde yer alması, temsil edilmesi ve katılımının sağlanması, her iki cinsin de sorumlulukları, hakları ve özgürlükleri açısından eşit olması için kadının toplumumuzda eğitimsel, sosyal, hukuksal, kültürel ve ekonomik yönleriyle güçlendirilmesi gerekmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda akademik çalışmaların teşvik edilmesi, konuyla ilgili devlet kurumları ve sivil toplum kuruluşlarının işbirliğiyle toplumsal bilinç yaratma, kısa ve uzun vadeli çalışmalar planlama ve uygulama önemli görülmektedir.

4.2. Şiddet Mağduru Kadınların Adliyede Yaşanan Süreç İçindeki Zorluklarını Önlemeye Yönelik Öneriler

Bu bölümde, suç mağduru kadınların yaşadığı zorlukların yalnızca adliyede yaşanan boyutlarına ilişkin öneriler, adli sürecin tamamıyla sonlanmadığı ancak devam etmekte olduğu vakalardan elde edilen bulgularla, maddeler halinde ortaya konmaktadır.

i. Adli sistemin iyileştirilmesi için mağdura yönelik istatistiksel verilerin toplanması:

Bir sistemde aksayan boyutların iyileştirilmesine yönelik ilk adım elbette sistemin var olan sorunlarının geçerliliğe ve güvenilirliğe sahip bilimsel metotlarla ortaya konulmasıdır. Bu çalışma giriş bölümünde de belirtildiği üzere niteliksel yöntemle var olan sorunları betimleme amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte bu araştırmayla da görülmektedir ki şiddete uğrayan mağdur kadınların sorunlarını her boyutuyla ortaya koyabilmek için farklı araştırma yöntemleriyle elde edilecek niceliksel verilere de ihtiyaç vardır. Araştırma sürecinde, adli sistem içinde, şiddet mağduru kadınlara yönelik hiçbir niceliksel ve tanımlayıcı veriye ulaşılamamış, bu bilgilerin adli sistem içinde kayıt edilmediği görülmüştür. Söz gelimi, son bir yıllık zaman dilimi içinde şiddet dolayısıyla hukuki yola başvurmuş kaç kadın mağdur olduğu, şiddetin kimler tarafından uygulandığı, uygulanan şiddetin türünün ne olduğu, şiddetin nasıl sonuçlandığı, mağdur ve şüpheliye ait her tür demografik bilgi, ülke genelinde bu tip adli vakalarda alınan tedbir kararlarının niceliği, niteliği, bölgelere dağılımı, bu tip adli vakaların nasıl sonuçlandığı, şikâyetlerin ne oranda ve ne nedenlerle geri çekildiği gibi daha pek çok istatistiksel verinin elde bulunmadığı anlaşılmaktadır. Bir soruna çözüm üretebilmek, nasıl bir sorun olduğunu ortaya koymaksızın mümkün olmayacaktır. Adli sistemde yapılacak düzenlemelerin, şiddet mağduru kadınlara yönelik verilere ulaşılmadan amacına ulaşamayacağı bir gerçektir. Verilecek hizmetlerin niteliği ve niceliği ancak bu yolla belirlenebilecek, etkin bir hizmet verilebilmesi için gerekli planlamalar ancak bu şekilde ortaya konabilecektir.

ii. Adli süreçte şiddet mağduru kadına rehberlik edecek, hukuksal süreç ve prosedürlere ilişkin bilgi verecek bir sistem tasarlanması:

Bu çalışmadan elde edilen en önemli bulgulardan bir tanesi de adli süreç içerisinde şiddet mağduru kadının, sahip olduğu haklar, yararlanabileceği hizmetler gibi konularda etkin bilgilendirme hizmeti sağlayan bir mekanizmanın var olmamasıdır. Şiddet fiziksel olduğu kadar en ağır psikolojik travmayı da beraberinde getirebilmektedir. Kişinin yeterliliği olmasına rağmen kimi zaman bir dilekçe yazmanın dahi mümkün olmaması, olayı anlatırken nelerin üzerinde durulması ya da durulmaması gerektiğinin bilinmemesi, adliye binasının algılanan karmaşık fiziksel yapısı, ya da fiziksel travmanın yarattığı bedensel engelin oluşturduğu zorluklar, kişiye adliye çatısı altında hizmet veren bir destek birimini zorunlu kılmaktadır. Bu birimlerde alanında uzman çalışanlar, broşür, video, bilgisayar destekli materyaller gibi farklı araçları kullanılarak hizmet vermelidirler.

iii. Şiddete uğrayan kadınlara adli süreçte etkin psiko-sosyal destek sağlayacak birimin kurulması:

Adliye çatısı altında görev yapan, psiko-sosyal destek veren meslek elemanlarının (psikologlar, psikolojik danışmanlar ve sosyal hizmet uzmanları) kadına yönelik şiddet vakalarında doğrudan rol almadıkları görülmektedir. Oysa şiddet mağduru kadının hakkını arayabilmesini kolaylaştıracak en önemli etmen yaşadığı travmaya uygun psiko-sosyal müdahalelerin sağlanabilmesidir. Araştırma bulguları göstermiştir ki pek çok mağdur yaşadığı psikolojik travmanın etkilerine ilişkin yardım arayışı içine girmekte; aile, sosyal çevre, barınma, ekonomik destek arama gibi konularda yönlendirmelere ve düzenlemelere ihtiyaç duymaktadır. Tüm bu konularda mağdura verilecek psiko-sosyal destek, adliyelerde kurulması gerekli görülen “mağdur destek birimleri” tarafından gerçekleştirilmelidir.

DDK raporuna göre (2013);

“Şiddet suçu mağduru kadınlara ihtiyaç duydukları hukuki, sosyal, psikolojik ve ekonomik desteği sağlamak, kurumlar arası koordinasyonu yürütmek, ilgili birimlere yönlendirmek ve işlemlerini takip etmek, mağdura ilişkin işlemlerin tek dosya üzerinden takip edilmesini ve tamamlanmasını sağlamak, ikincil örselenmeler yaşanmaması için doğrudan yardımlar yapmak, bilimsel altyapıyı oluşturmak ve etki analizleri yapmak, verilen hizmetleri bir veritabanı üzerinde kayıt altına alarak hizmetlerin etkinliğini ölçmek ve kötüye kullanımları engellemek üzere bir “Mağdur Destek Hizmetleri” birimi kurulmalıdır.”

Adalet Bakanlığı ve adliyeler bünyesinde mağdurlarla ilgili güçlü bir birimin kurulması durumunda, suç mağduru kadınlara hizmet sağlayacak etkin bir taşra teşkilatının kurulmasıyla daha hızlı ve etkin hizmet sunulması mümkün olabilir. Ayrıca bu yolla kadınlara yönelik mağdur hizmetlerinin koordinasyonunda etkinlik sağlanacaktır.

iv. Adli süreçte kadın mağdurlara hizmet sunan hâkim, savcı, avukat, yardım meslekleri (sosyal hizmet uzmanı, psikolog, psikolojik danışman) ve diğer adliye çalışanlarına eğitim verilmesi:

Çalışmanın bulgularından ortaya çıkan bir başka sonuç ise adliye çatısı altında şiddet mağduru kadınlarla etkileşimde bulunan her meslek elemanının bu konuyla ilgili hizmet içi eğitimlerden geçmesi gerekliliğidir. Meslek gruplarının şiddete uğrayan kadınlara ilişkin olumsuz tutumları mağdurun mağduriyetini artırmaya etkindir. Özellikle hâkim, savcı, avukat, psikolog, psikolojik danışman, sosyal hizmet uzmanı, zabıt kâtipleri ve mübaşirlere travmatik yaşantılar ve etkileri, mağdur psikolojisi konuları ve meslek gruplarının ihtiyaçlarına göre belirlenebilecek başka konularda verilmesi gereken eğitimlerin meslek örgütleri ve/veya Adalet Bakanlığı eliyle planlanıp uygulanması önerilmektedir.

Yine adli sistemde görev alan tüm meslek gruplarında ikincil travmatizasyon ve mesleki tükenmişlik bulguları saptanmış olup, bu açıdan meslek gruplarına psikolojik destek imkânı sağlanması mağdurlara sağlıklı hizmet götürülebilmesi yönünden gereklidir.

v. Adli süreçte kadın mağdurlar lehine düzenlemeler yapılması:

Araştırmaya katılan neredeyse tüm bireyler adli sürecin yavaşlığı ve sistemin hantallığına ilişkin bilgi vermişlerdir. Kadınların hak aramalarına engel olan en önemli nedenlerden bir tanesi adli sürecin uzunluğudur. Sistemin hangi boyutlarda yavaş işlediği bulgular bölümünde detaylı olarak ele alınmakla birlikte, devletin kendi birimleri arasındaki koordinasyon sorunları bu sürecin yavaş işlemedeki en belirgin etken olarak görülmektedir. Adli sistemde yapılacak revizyonun en önemli odağı bu sürecin hızlandırılması olmalıdır.

vi. Şiddet mağduru kadınlara yönelik adli yardım mekanizmalarının etkinliğinin artırılması:

Adli sistemde mağdur kadınları zorlayan bir başka konu da dosya masrafları ve vekâlet ücretlerinin ödenmesine ilişkin güçlülük. Bu ödeme güçlüğü nedeniyle pek çok kadın hukuksal yolla hak arayışından vazgeçmektedir. Şiddete uğrayan kadınlarla ilgili hukuki süreçteki dosyalara ait masraf ve vekâlet ücretlerine yönelik hususlarda yeni bir düzenlemeye gidilmesi gerekmektedir.

Araştırmaya katılan bireylerin ifade ettiği bir başka sorun ise mağdur kadınların savunulması için atanan avukatlarla mağdur kadınların yaşadığı zorluklardır. Şiddet mağduru kadınlarla çalışan avukatların bu alanda özel donanıma sahip olmaları, mesleki yeterlilikleri, mesleklerini icra ederken etik ilkelere uymaları, ilk duruşmadan sonra atanmak yerine sürecin en başından itibaren mağdurun savunulmasında rol almaları, bazı suçlarda talep olmaksızın avukat tayini adli sistemin revizyonu sürecinde ele alınması gereken zorunlu konulardandır.

vii. Adli süreçte sosyal çalışma görevlilerinin etkinliğinin artırılması:

Adliye çatısı altında görev yapan,psiko-sosyal destek veren meslek elemanlarının (psikologlar, psikolojik danışmanlar ve sosyal hizmet uzmanları) kadına yönelik şiddet vakalarında doğrudan rol almadıkları görülmektedir. Oysa şiddet mağduru kadının hakkını arayabilmesini kolaylaştıracak en önemli etmen yaşadığı travmaya uygun psikolojik müdahalelerin sağlanabilmesidir.

viii. Şiddet gören kadın mağdurlara hizmet sunumunda uygun mekânların oluşturulması:

Adliye binası ortamında mağdur kadınların şüphelilerle aynı salon veya mekânlarda bekletilmeleri kimi zaman onların can güvenliği açısından uygunsuz ortam oluşturmakta, kimi zaman da travmatik yaşantılar geçiren kadınların duruşma sırasında şüphelilerle yüz yüze gelmesi zorluklar yaratmaktadır. Bulgular göstermiştir ki kadınlar bu tip nedenlerle duruşmalara katılamamakta, katıldıklarında tehdit ve benzeri kötü durumlara maruz kalmaktadır. Adliye ortamında kadınların can güvenliğini sağlayacakve onları koruyacak önlemlerin alınması gerekmektedir. Mağdur kadınların şüpheli ve şüphelilerin yakınlarıyla ayrı ortamlarda bekletilmeleri gerekmekte, özellikle cinsel şiddete maruz kalan kadınların şüphelileriyle duruşma ortamında yüz yüze gelmeden önce onaylarının alınması önerilmektedir.

Ayrıca hukuki sürecin sağlıklı yürütülmesi açısından psikolojik değerlendirmeye başvurulması gereken durumlarda uygun fiziksel mekânlara ihtiyaç duyulmaktadır. Sosyal çalışmacıların, psikologların ve psikolojik danışmanların çalıştıkları fiziki mekânların yetersizliği ve görüşme odalarının bulunmayışı önemli bir sorun teşkil etmektedir.

x. Kadın sığınma evlerinin sayılarının artırılması ve koşullarının iyileştirilmesi:

Ülkemizde son yıllarda kadına yönelik şiddet alanında başarı sağlanan başlıkların başında kadın sığınma evlerinin sayılarının artmış olması gelmektedir. Buna rağmen şiddet olgusunun artarak devam ediyor olması ve sığınma evlerinin koşulları dikkate alındığında yeni sığınma evlerinin açılması zorunluluktur. Bu kapsamda; 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 14 üncü maddesi (a bendi) uyarınca büyükşehir belediyeleri ile nüfusu 100.000'i geçen belediyeler için "kadınlar ve çocuklar için koruma evleri" açma yükümlülüğünün takibi sağlanmalı, belediyelerin bu alanda hizmet sunmaları teşvik edilmelidir.

Ayrıca mevcut sığınma evlerinde yaşanan bir takım sorunların çözümüne yönelik adımlar atılmalı ve gerekli çalışmalar yapılmalıdır.

xi. Kolluk kuvvetlerinin verdiği hizmetlerin etkinliği ve kalitesinin artırılması:

Kolluk birimlerinde Kadına Karşı Şiddet Suçları, Cinsel Suçlar, Çocuğa Yönelik Şiddet Suçları gibi uzmanlık alanlarında özel birimler oluşturularak bu birimlerin mağdurun ifadesinin alınmasında, bilgilendirilmesinde, koruma tedbirlerinin uygulanması, izlenmesi ve denetlenmesi konularında etkin rol oynamaları sağlanmalıdır. Mevzuatın uygulanmasında, kolluk kuvvetlerinin yetki ve sorumluluklarına ilişkin aksaklıklar ve karmaşa ortadan kaldırılmalıdır. Kollukta özel birimlerin oluşturulması, konu hakkında özel eğitimler alınmasına ve belirli düzeyde tecrübeye sahip olunmasına bağlıdır. Bu eğitimlerin iş tanımlarına uygun mesleki alandaki eğitimler olmasının yanı sıra konuyla ilgili çalışacak kolluk kuvvetlerinin şiddet ve cinsel şiddetin ortaya çıkardığı psikolojik travma hakkında bilgili olmaları da bir gerekliliktir.

Ayrıca kolluk kuvvetlerinin söz konusu birimlerinde çalışacak görevlilerin mümkün olduğunca kadınlardan oluşması suç mağduru kadınların önemli ihtiyacı olarak tespit edilmiştir.

BÖLÜM 5: ARAŞTIRMA EKİBİ

Araştırmayı CarpeDiem Bireysel ve Kurumsal Gelişim Hizmetleri yürütmüştür. CarpeDiem'e bağlı olarak 1 uzman ve 2 akademisyen çalışmıştır. Araştırmacıların isimleri aşağıda aktarılmaktadır.

Öğr. Gör. Neva Dürü

Lefke Avrupa Üniversitesi

Dr. Fazıl Küçük Eğitim Fakültesi

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü

Mehin Akhun Işıklı (PhD)

Klinik Psikolog

Yrd. Doç. Dr. Çağay Dürü

Lefke Avrupa Üniversitesi

Fen Edebiyat Fakültesi

Psikoloji Bölümü

KAYNAKÇA

Başbakanlık Genelgesi (2016). "Çocuk ve Kadınlara Yönelik Şiddet Hareketleriyle Töre ve Namus Cinayetlerinin Önlenmesi İçin Alınacak Tedbirler,2016/17."

Birleşmiş Milletler (2003). Kadına Karşı Aile İçi Şiddetin Ortadan Kaldırılması.22 Aralık 2003 tarihli ve 58/147 sayılı kararı. New York, ABD.

Dünya Sağlık Örgütü (2005). Multi-Country Study on Women's Health and Domestic Violence Against Women; Initial Results on Prevalance. Health Outcomes andWomen's Responses. Geneva.

Subaşı, N. ve Akin, A. (2003). Kadına yönelik şiddet. Nedenleri ve sonuçları. Toplumsal Cinsiyet, Sağlık ve Kadın. Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

Moroğlu, N. (2012). Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi. 6284 Sayılı Yasa ve İstanbul Sözleşmesi. Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 99, 357-380.

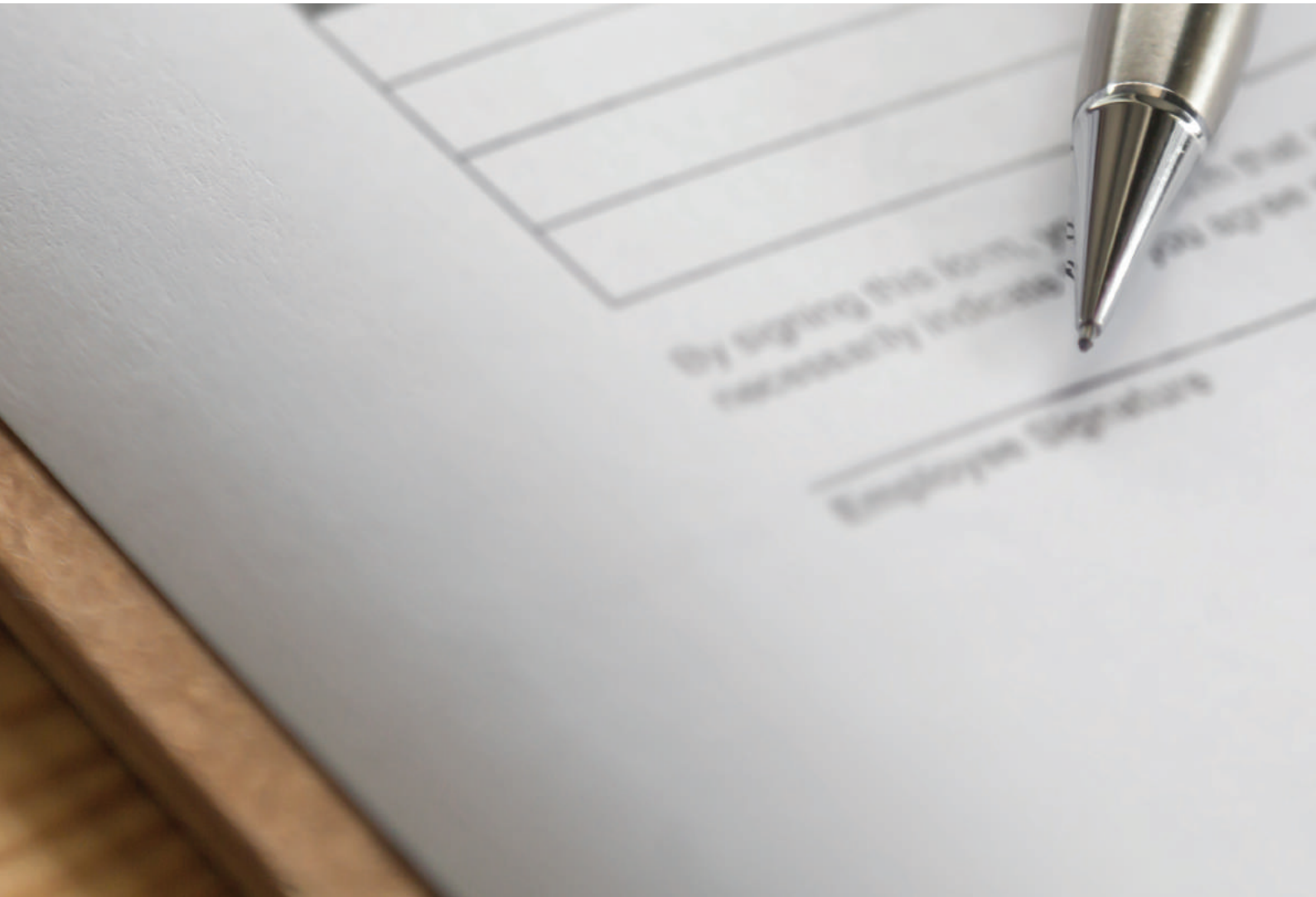
T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve Hacettepe Üniversitesi (2014). Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması. Özet Rapor. Ankara.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu Araştırma ve İnceleme Raporu (2013). "Merkezi ve Yerel Kamu Kurum ve Kuruluşları İle Sivil Toplum Kuruluşlarının, Kadın ve Çocuklara Yönelik Şiddetle Mücadele Kapasite ve İmkanlarını Değerlendirilmesi, 2013/1."

Tatlılıoğlu, K. ve Küçükköse, İ. (2015). Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet: Nedenleri, Koruma, Önleme ve Müdahale Hizmetleri. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 13, 194-209.

EKLER

EK 1

Bireysel Görüşme Bilgilendirme ve Onam Formu

ADALET BAKANLIĞI MAĞDUR HAKLARI DAİRE BAŞKANLIĞI İÇİN CARPE DİEM TARAFINDAN YAPILAN BİREYSEL GÖRÜŞME BİLGİLENDİRME VE ONAM FORMU

1. Bu görüşme ADALET BAKANLIĞI MAĞDUR HAKLARI DAİRE BAŞKANLIĞI için CARPE DİEM tarafından yürütülen, şiddete maruz kalmış kadınların hukuki süreç içerisinde nasıl zorluklarla karşılaştıklarını belirlemek amacıyla yürütülen bir araştırma çerçevesinde yapılmaktadır. Elde edilecek bilgiler bu sürecin kadınlar lehine iyileştirilmesi için kullanılacaktır.
2. Toplantıyı yürüten uzman, size yaşadığınız hukuki süreçle ilgili sorular soracaktır.. Görüşme yaklaşık 1 saat sürecektir.
3. Aktaracağınız bireysel bilgiler gizli tutulacaktır. Farklı kişilerden elde edilen bilgileri kimden alındığı belirtilmeden genel bir raporla Adalet Bakanlığı Mağdur Hakları Daire Başkanlığı'na sunulacağı için, bireysel olarak söyledikleriniz gizli kalacaktır.
5. Bu konularla ilgili konuşmak bazı rahatsız edici duygular (örneğin üzüntü, öfke ve kaygı gibi) ortaya çıkarabilir.
6. Görüşmeyi tamamlamanız, şiddete maruz kalmış kadınların bundan sonraki hukuki süreçlerde daha iyi hizmet almasına yardımcı olacaktır. Ancak istediğiniz anda görüşmeyi sonlandırabilirsiniz.
7. Görüşmedeki bilgileri analiz edebilmek için ses kaydı alınacaktır. Ses kaydı, bilgiler analiz edildikten sonra imha edilecektir ve sadece görüşmeyi yürüten uzman tarafından dinlenecektir. Ses kayıtları Adalet Bakanlığı'nın hiçbir birimine veya başka bir kuruma verilmeyecektir. Ses kaydı alınmasını istemiyorsanız belirtiniz.
8. Eğer görüşmeye katılmayı kabul ediyorsanız lütfen bu onam formunu imzalayınız.

Desteğiniz için teşekkürler.

CarpeDiem

El Yazısıyla: Okudum ve anladım. İsim, imza, tarih.

EK 2

Odak Grup Çalışması Bilgilendirme ve Onam Formu

ADALET BAKANLIĞI MAĞDUR HAKLARI DAİRE BAŞKANLIĞI İÇİN CARPE DİEM TARAFINDAN YAPILAN ODAK GRUP ÇALIŞMASI BİLGİLENDİRME VE ONAM FORMU

1. Bu grup çalışması ADALET BAKANLIĞI MAĞDUR HAKLARI DAİRE BAŞKANLIĞI için CARPE DİEM tarafından yürütülen, şiddete maruz kalmış kadınların hukuki süreç içerisinde nasıl zorluklarla karşılaştıklarını belirlemek amacıyla yürütülen bir araştırma çerçevesinde yapılmaktadır. Elde edilecek bilgiler bu sürecin kadınlar lehine iyileştirilmesi için kullanılacaktır.
2. Toplantıyı yürüten uzmanlar, size süreçle ilgili sorular soracaklardır. Grup çalışması yaklaşık 2 saat sürecektir.
3. Aktaracağınız bireysel bilgiler gizli tutulacaktır. Farklı gruplardan elde edilen bilgileri kimden alındığı belirtilmeden genel bir raporla Adalet Bakanlığı Mağdur Hakları Daire Başkanlığı'na sunulacağı için, bireysel olarak söyledikleriniz gizli kalacaktır.
5. Bu konularla ilgili konuşmak bazı rahatsız edici duygular ortaya çıkarabilir.
6. Grubu tamamlamanız, şiddete maruz kalmış kadınların bundan sonraki hukuki süreçlerde daha iyi hizmet almasına yardımcı olacaktır. Ancak istediğiniz anda gruptan ayrılabilirsiniz.
7. Grup sürecindeki bilgileri analiz edebilmek için ses kaydı alınacaktır. Ses kaydı, bilgiler analiz edildikten sonra imha edilecektir ve sadece grubu yürüten uzmanlarca dinlenecektir. Ses kayıtları Adalet Bakanlığı'nın hiçbir birimine veya başka bir kuruma verilmeyecektir.
8. Eğer gruba katılmayı kabul ediyorsanız lütfen bu onam formunu imzalayınız.

Desteğiniz için teşekkürler.

CarpeDiem

El Yazısıyla: Okudum ve anladım. İsim, imza, tarih.

EK 3

Yarı Yapılandırılmış Bireysel Görüşme Formu

ADALET BAKANLIĞI MAĞDUR HAKLARI DAİRE BAŞKANLIĞI İÇİN CARPE DIEM TARAFINDAN YAPILAN BİREYSEL GÖRÜŞME FORMU

Yaş:

Medeni durum:

Eğitim Düzeyi:

Meslek:

1. Yaşadığınız mağduriyet ile ilgili adli sürecin hangi aşamasındasınız?
2. Adli sürece girmenize neden olan olay neydi ve ne zaman olmuştu?
3. Yaşadığınız bu olayla ilgili ilk nereye başvurduunuz?
4. İlk başvurduğunuz yerde kiminle görüştünüz?
5. Görüşme ortamı nasıldı? Yanınızda kimler vardı?
6. İlk başvurduğunuz yerde size nasıl davrandılar?
7. Daha sonra başka bir yerde ifade verdiyseniz kiminle görüştünüz?
8. Nasıl bir ortamda görüştünüz? Yanınızda başka birileri var mıydı?
9. Polis / savcılık tarafından olay sonrası bir kuruma yönlendirildiniz mi? Bu kurum neresiydi? Bu kurumda size nasıl davrandılar?
10. Delil toplama aşamasında (hastanede veya olay mahallinde) neler yaşadınız?
11. Daha sonra görüştüğünüz yerde sizin ifadenizi alan kişi size nasıl davrandı?
12. Mahkemedeki duruşmalarda size nasıl davrandılar?
13. Mahkeme sürecinde sizi rahatsız eden şeyler oldu mu?
14. Yaşadığınız olayın mahkemede yargılanmasına kadar geçen sürede genel olarak (olay, başvuru, ifade alma, delil toplama, iddianamenin hazırlanması, şüphelinin bulunması, yargılama) nasıl zorluklar yaşadınız?
15. Başvuru, ifade alınması, delil toplama, var ise kuruma yerleşme süreçlerinde SHU ya da psikolog eşlik etti mi? Bu uzman size nasıl davrandı?
16. Savunmanız kim tarafından yapılmakta/yapıldı? Kendi avukatınız mı yoksa devletin tahsis ettiği bir avukat mı? Avukat atanma sürecinde neler yaşadınız? Sizi temsil eden avukat size nasıl davrandı?
17. Tüm bu adli süreçlerle ilgili yaşadığınız sormadığımız başka zorluklar var mı?
18. Adalet bakanlığından / tüm adli süreçlerden beklentileriniz neler olabilir?

EK 4

Yarı Yapılandırılmış Odak Grup Görüşme Formu

ADALET BAKANLIĞI MAĞDUR HAKLARI DAİRE BAŞKANLIĞI İÇİN CARPE DIEM TARAFINDAN YAPILAN GRUP ÇALIŞMASI SORULARI

Tarih:

Katılımcılar:

Görüşmeyi Yürüten Uzman:

1. Görevinizi yaparken şiddet görmüş kadınlarla ne sıklıkla karşılaşıyorsunuz?
2. Şiddet mağduru kadınlarla karşılaştığınızda göreviniz nedir?
3. Gözlediğiniz kadarıyla, şiddete maruz kalan kadınlar olayın yaşanmasından yargılama sürecinin sonlanmasına kadar adli süreç içinde ne tür zorluklarla karşılaşıyorlar?
4. Anlattığınız bu zorluklara örnek olacak bir olayı kısaca anlatır mısınız?
5. Şiddete uğrayan kadınların adli süreçte yaşadığı sorunların ortadan kaldırılması için Adalet Bakanlığı'ndan beklentileriniz neler olabilir? Sizin öneriniz nelerdir?

EK 5

Katılımcılara Bireysel Görüşme ve Odak Grup Çalışması Sonrası Verilen Bilgilendirme Broşürü (Devamı)

TRAVMA SONRASI STRES TEPKİLERİ NELERDİR?

- Yeniden deneyimleme
 - Kabuslar
 - Düşünceler
 - Olayı yeniden yaşıyor gibi olma
- Kaçınma
 - Olayı konuşmama
 - Olayı hatırlatan şeylerden uzak durma
- Aşırı uyarılmışlık
 - Gerginlik
 - Tetikte olma
 - İrkilme
 - Kendini sakinmama

YETİŞKİNLER NASIL TEPKİ VERİR?

- Duygusal tepkiler
 - Güvensizlik
 - Kaygı / Korku
 - Üzüntü
 - Şok, hissizlik
 - Öfke
 - Suçluluk / Utanç
 - Umutsuzluk
 - Çaresizlik
 - Bedensel tepkiler
 - Gerginlik
 - Aşırı yorgunluk
 - Uyku bozuklukları
 - İştahta bozulmalar
 - Davranışsal / Sosyal tepkiler
 - Kaçınmalar
 - Alkol madde kullanımında artış
 - Yalnız kalma isteği
 - İletişimde zorlanma, çatışma
 - Zihinsel tepkiler
 - Konsantrasyon kaybı
 - Sürekli olayı düşünme
 - Unutkanlık
 - Kafa karışıklığı
- DİKKAT! TEPKİLER HAFİF OLABİLİR! HERKES TÜM TEPKİLERİ VERMEK ZORUNDA DEĞİLDİR!**

Zorlu yaşam olayları ardından görülen stres tepkileri, yaşamımızı derinden sarsan olağandışı bir olaya verdiğimiz normal tepkilerdir. Çoğunlukla tepkiler kendiliğinden ortadan kalkar.

Bunların neler olduğunu bilmek, üstesinden gelmenizde yardımcı olacaktır.

KAYIPLAR

- Yoğun bir "kayıp" duygusu yaşanır
- Kayıp yaşadıktan sonraki evreler
 - Şok
 - İnkâr
 - Kabullenme, yoğun duygular
 - Yeni denge
 - Sağlığın kaybı
 - Organ kaybı
 - Sosyal ilişkilerde kayıplar
 - Güven duygusunun kaybı
 - Yaşam üzerindeki kontrolün kaybı
 - Kimliğin ve geleceğin kaybı
 - Umutların kaybı

NELER İYİ GELİR?

- Temel fizyolojik ihtiyaçları ve güvenlik ihtiyaçlarını karşılamak
- Olabildiğince eski rutine dönmeye çalışmak veya yeni bir rutin oluşturmak
- Sosyal destekten yararlanmak
- Duygusal paylaşımında bulunmak
- Fiziksel etkinliği arttırmak

NELERDEN UZAK DURMAK GEREKİR?

- Sakinleşmek, iyi hissetmek için alkol/ madde kullanmak
- Hekim kontrolü dışında ilaç kullanmak
- Sosyal ilişkilerden kaçınmak
- Duyguların ifadesine engel olmak
- Olayla ilgili hiç konuşmamak
- Bir tek olayla ilgili konuşmak

EK 5

Katılımcılara Bireysel Görüşme ve Odak Grup Çalışması Sonrası Verilen Bilgilendirme Broşürü (Devamı)

NE ZAMAN BİR UZMANA BAŞVURMAK GEREKİR?

- Yaşanan sıkıntılarda azalma yerine artış olması veya olumluya doğru değişiklik olmaması
- İş, okul, aileyle ilgili görevleri yerine getirmekte çok zorlanma
- Olay öncesinde psikolojik bir sorun olması ve bunun etkisinin devam etmesi
- Kendine ve çevreye zarar verme davranışı veya bununla ilgili rahatsız edici düşüncelerin olması
- Aşırı hissizlik, gün içinde hatırlanmayan anların veya ortamdan kopmaların olması

ÇOCUKLAR NASIL TEPKİ VERİR?

- Huzursuzluk
- Huysuzluk
- Çabuk öfkelenme
- Saldırgan davranışlar
- İçe kapanma
- Yaşının gerisinde, bebeksi davranışlar (alt ıslatma, anneye yapışma gibi)
- Dikkati toplamada ve sürdürmede güçlük
- Okul başarısında düşme
- Sürekli endişeli ya da üzgün bir ruh hali içinde olma
- Korkular
- Uyku ve yeme düzeninde bozulma
- Arkadaş ilişkilerinde zorluk
- Ana babayla çatışma
- Tepkiler yaş gruplarına göre farklılaşır!
- Çoğu tepki kendiliğinden ortadan kalkar!

ÇOCUKLARA NE İYİ GELİR?

- Duygularınızı paylaşmak (ancak korku ve endişeleri abartmamak)
- Ailenin gündelik rutinine geri dönmek ve bir arada olmak
- Fiziksel yakınlığı arttırmak ve güven sağlamak
- Çok gerekmedikçe çocuktan uzun süre ayrılmamak
- Oyun aracılığıyla çocuğun duygularını ifade etmesine izin vermek
- Çocuğun medyadaki travmatik sahnelere tanık olmasını önlemek
- Yapılandırılmış, ancak çok zorlayıcı olmayan bir okul ve aile düzeni sağlamak

ÇOCUKLARA NE İYİ GELİR?

- Yaşanan olay üzerinde konuşup çocuğun kafasındaki sorulara yatıştırıcı ve açıklayıcı yanıtlar sağlamak ve yanlış bilgileri düzeltmek
- Akran dayanışmasını arttırmak
- Önceki sosyal etkinliklere ve sorumluluklara dönmesini teşvik etmek
- Kendini ifade etmesini desteklemek
- Arkadaşlarıyla vakit geçirmesini ve oyun oynamasını sağlamak
- Çocuğunun yaşadığı olayı anlamasına yardımcı olmak, ona bilgi vermek
- Sorularını dinlemek ve doğru, basit yanıtlar vermek

ÇOCUKLAR İÇİN NE ZAMAN BİR RUH SAĞLIĞI UZMANINA BAŞVURMAK GEREKİR?

- Stres tepkileri travmatik olayı izleyen birkaç ay boyunca değişmeden ya da artarak sürer ve/veya çocuğun gündelik işlevselliğini bozacak düzeye gelirse
- Bu tepkilerden pek çoğunu birarada ve yoğun olarak gösterirse
- Davranışlarındaki değişimler, birbirinden farklı pek çok durumda ya da ortamda (ev, okul, arkadaş ortamı gibi) kendini gösterirse
- Kendine zarar vermeye çalışır ya da vereceğini ifade ederse
- Aşırı derecede içine kapanırsa

UZMAN YARDIMI İÇİN BAŞVURABİLECEĞİNİZ YERLER

- DEVLET VEYA ÜNİVERSİTE HASTANELERİ PSİKİYATRİ SERVİSLERİ
- AİLE SAĞLIĞI MERKEZLERİ